БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

1925 чылда үндезилеттинген

1963 ч. АПРЕЛЬ 13 СУББОТА № 88 (5492).

СЭКП Тыва обкомунун болгаш Кызыл хооркомунун, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң органы

Өртээ 2 көп.

Харыысалгалыг сезон

«Ыяш ажыл-агый, ыяш болбаазыредыр болгаш саазын үлетпүрүнүн ажылдакчылары! Хей-ле ыяшты, херекселдерни, целлюлозаны болгаш саазынны чуртка берээлиңер!».

1963 чылдын Май 1-ге СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларының бо сөстери бистиң республиканың ыяшүлетпүр болгаш суг ажыл-агый черлериниң бүгү ажылдакчыларының дайынчы лозунгу, программазы кылдыр хүлээп алдынган.

Час келген. Күчүлүг Улуг-Хемге ыяш салдадырының эзлчеглиг сезону эгелээринге чедир мырынай үр эвес хуусаа арткан. Республиканың найысылалында бүгү тудугларны ыяш материалдар-биле хандырар төлөде, суг оруу-биле ыяш салдадыр сезонга бүгү тала-биле белен ужуражыр, ону организастыг эгелээри хүннүң эзлчээнде келген ажыл-агый, экономика ужур-дузалыг сорулга болур.

Бо чылын суг оруу-биле Кызылга чедир 70 мун кубометр тудуг ыяжын, оон иштинде Сыстыг-Хем участогундан 45 мун кубометрни, Сизим участогундан 25 мун кубометрни салдадып балырары планда көрдүнген. Бо дээрге хемчээл талазы-биле дыка улуг ажыл, оон чедиишкинниг күүседелзи салдадылга сезонунга баш бурунгаар хынамчалыг белеткелден кол хамаржыр.

Үстүү-Енисей пароходствозунун суг ажыглал участогу-биле дугурушкан кереэ ёзугаар салдадылга сезонун май 20-ден сентябрь 1-ге чедир түс хонук хуусалыг кылдыр доктааткан. Ол хуусаада чеден мун кубометр тудуг ыяжын салдадып балырарда хүн бүрүде 800 кубометр ыяшты Кызылга чедирген турары негеттинер. Салдадылганы шак ындыг дүрген темпилиг чорудуп болурунун бүгү аргалары бар. Сыстыг-Хемнин Ырбан болгаш Доозун участоктарында база Сизимде кезип белеткээш, хем кыдында чыыш каан тудуг ыяжы 50 мун кубометр ажып турар, а артканын чай дургузунда кезип белеткээри планнаттынган.

Сыстыг-Хем участогунда сал кожуп белеткээринге сезон дургузунда 100 кижиден тургустунган үш бригаданы, Сизим участогунда ол-ла ажылга 60 кижини тускайлаан. Участоктарда хей күш үнер аар ажылдарны механизастаар сорулга-биле бар техниканы болгаш биче механизацияны калбаа-биле ажыглаары планнаттынган. Ол ышкаш Кызылда сал хүлээп алыр пунктуларга өлөөн хей чаартылгаларны кылган, сугдан ыяш үнүргеш чыып салыр комплексилиг бригадаларны тургускан.

Үстүү-Енисей пароходствозунун коллективи салдадылга сезонунун үеинде доктаамал ажылдаар катерлерни болгаш теплоходтарны белеткеп ап турар. Чижээ, Сыстыг-Хем участогунга үш катерлерни доктаамал быжыглаары көрдүнген, а Сизим болгаш Эржей пунктуларына база катерлерни быжыглаан. Боттарының тускай меңгежилдериниң ёзулуг мастерлери сугжу капитаннар Юшков, Молодых, Филиппов болгаш өскелер-даа салдадылга сезонунга белеткелди хынамчадыг чорудуп, планныг онаалгаларны ажыр күүседир дээш белеткен хүлээлгелерни ап турарлар.

Ыяш салдадылгазының сезонунга белеткелде чамдык чедиишкинер-биле чергелештир чедир кылдынмаан түүлдер ам-даа дыка хей болуп турарын демдеглээри чугула. Катерлернин септелгези доозулбаан, сал кожарда шарыыр материалдар, сувурундак демирлер мырынай чок, ажылчыннар ортузунга тайылбыр-массалыг ажылдар чоруттунмайн турар, күш-ажылды организастаарының график-планы амыгаа чедир тургустунмаан. Бо бүгү четпестер дээрге эрткен чылгы салдадылга сезонунун мурнунда илереттинген чазыгларның катаптаашкыны болуп турар. Ол чазыгларның түпнели билдингир болгай. Ыяш салдадырының планы күүсеттинмээн, ынчангаш кышкы үеде тудуг ыяжы чедишпестей бөөрге Соруглуг-Шиви болгаш Чеди-Хөл участоктарындан автомашиналар-биле ыяш сөөртүп, аңаа ийиүш катап хей транспорт чарыгдалдарын үндүрген. Улуг-Хем ыяшүлетпүр ажыл-агый черинин удуртукчулары (эштер Забоев, Башкирцев), пароходство чери (эш Лавейкин), республиканың ыяш ажылагый эргелели (эш Воронков) эрткен чылын аар үржүктарындан чогуур түнелди ам кылыр ужурлуг.

Салдадылга сезонунун эн бачым үеи май 20-ден июль 30-ге чедир болур. Чүге дээрге часкы үер сөөлүнде суг терең турда салдадып балыраа чогуур ыяштың 70—80 хуузу Кызылга четкен турар.

Амгы үеде керек кырында байдалды ап көөрге сезонну мырынай эгезинден тура организастыг чорударынга бүрүн белен турар чорук хандыртынмаан. Сал кожар пунктулар ам-даа дериттинмээн, шаашкактар белеткээри, өшкииштер кылыры дээн ышкаш чугула ажылдарның график-планы тодараттынмаан. Чүгле Сыстыг-Хем участогундан сезон дургузунда 830 көш сал балырар ужурлуг, аңаа 40 мун ажыг шаашкактар, мун ажыг өшкииштер негеттинер. Бир эвес ол ажылдарны баш бурунгаар тургускан план чокка организастаар болза ыяш салдадылгазының темпилерин саададып, графикти үзеринге чедирип болур.

Амгы үеде ыяш салдадылгазында депшилгелиг чаа арга болза кескен ыяшты чүгле будуктарын аштааш узун оңар салдадыры болур. Ындыг турбуже «Тыва тудуг» трезинин удуртукчулары (эштер Безматерных, Зубров) ол депшилгелиг арганы шингээдип алыр туржук, харын оон ойталаар хөннерни илередип турары окта-ла шын эвес. Оларның бодалы-биле алырга узун ыяшты сугдан үндүр сөөртүрүнге, ону сорттаарынга, хереглел аайы-биле доораарынга артык чарыгдалдар үнер болуп турар. Ынчаарга хамык ужур тудуг ыяжын Кызылга чедирип алырында дээрзин олар үнелеп көрбейн турар-дыр.

Бистиң республиканың байдалынга хамаарыштыр тудуг ыяжын чедирип алырының эн-не камналгалыг аргазы сут оруу-биле салдадылга дээрзин практика хей удаа көргүскен. Ынчангаш бо чылдын салдадылга сезонун организастыг бедик деңнелге эрттирер дээш ыяш белеткээр участоктарның коллективтеринге социалистиг чарыштыы, ылаңгыя коммунистиг күш-ажылдың бригадалары болгаш шалыпчылары деп ат дээш чарышты күштелдирери эргежок чугула болуп турар.

Салдадылга сезонунун эгезинге чедир арткан үеде организастыг болгаш техниктиг хемчеглерни ап чоруткаш, бар четпестерни дүрген чайладыр болза, Кызылдың тудугларын четчир хемчээлдиг дилген ыяш материалдары-биле хандырып болурунун аргалары бар. А ол дээрге мун-мун дөрбелчин метр чаа чуртталга шөлдерин ажыглалга киирериниң, үлетпүрүнүн, албан черлериниң тудугларын тургузарының, капитал тудугга тускайлаттынган акша-хөреңгилерни өй-шаанда шингээдириниң идегелдиг магалылалыдыр.

БЕДИК ДҮЖҮТ ДЭЭШ ДЕМИСЕЛДИҢ БАШТАЙГЫ ХҮННЕРИНДЕ

Олар мурнап эгелээннер

Чөөн-Хемчиктиң колхоз-совхоз бүдүрүлге эргелелинде «Октябрь 30 чылы» колхозтуң ажыл-ишчилери алдарлыг чеди чылдың бешки чазының хову ажылдарын республикада баштай эгелеп, частың ёзулуг арның ажыдар аргалыг болганнар. Колхозтуң Дүвүренде трактор-хову бригадазынга М. Данзы-Белек болгаш К. Шагдыр оларның башкарган ийи агрегады апрель 7-де лущениеже кирген. Ол хүнден эгелеп Баян-Таланың тараа шөлдеринде часкы хову ажылдары калбарган.

Ол бригаданың удуртукчузу агроном эртемниг Кара-Сал Суванович Дамба бистиң-биле беседазынга мынча дээн:

— Бистиң колхозтуң девискээринге хөрзүннүң часкы шыгын артырып алыры эн-не чугула деп көрүп турар бис. Чүге дизе, бисте суггаттыг черлер чок болгаш часкы хат келгеш, хөрзүнүү кургаткалак турар бо өйде шык базырыышкынын болгаш лущениени эгелээри бистиң кол сорулгавыс ол.

Ол чугула сорулгаже болгаш черле агротехниканың чурумнарын сагыырынче бо бригадада улуг кичээнгей салдынганы илдеп. Механизаторларның кур черлерде лущение, шык базырыышкынын база өске-даа ажылдарны канчаар чорудуп турарын бригадир боду болгаш колхозтуң агроному Сат Дакпакович Сүге баштайгы хүннерден эгелеп шыңгыы хайгааралда алган. Чижээ, агроном баштайгы үнген агрегаттарның башкарыкчыларын тускай чыгаш, оларга тарып каан черлерге лущениени шавыштыр чорударының болгаш лущениеге база илиртээшкинге-даа чүгле тарып каан черге агрегаттың өөр черлерин тускайлаарын тайылбырлаан. Оон түнелинде тарыттынмаан черлерже үндүр чорттар, оон бок үүштериниң үрезиннерин ынаар эккээр чоруктардан уштунуп болур.

Колхоз бо чылын ниитизи-биле 4145 га черге тарылга чорудар, оон иштинде эрткен чылдың чайынында чардынган 1200 га болгаш күзүн андарттынган 2750 га чер бар. Оон артканын механизаторлар бо чазын удур андарар болганда, оларның аңаа техниканы кайы хире белеткеп алганы улуг рольдуг. А техниканы белеткээни ында база-ла багай эвес. «ДТ-54» деп 11 тракторнуң андазыннарында механизаторлар боттарының күжү-биле чаңгыс одуруг диштерлиг узун илиирни андазыннарының соонда илчирбелей сөөрткеш, ол илиирниң сөөлүнде ыяш каток кожуп алгылаан. Ол комплексилиг агрегат чер андырылгазының үеинде үш ажылды катай күүседип чоруур.

Ук бригаданың механизаторлары часкы тарылганы кыска хуусаада бедик шынарлыг эрттирер сорулганы салгаш, кижи бүрүзү бедиткен хүлээлгени алгылаан. Агрегат бүрүзүнге-де өөлчежип ажылдаар ийи трактористи быжыглаан, олар кандыгбир участокту часкы ажылдардан эгелээш, оон дүжүт ажаап алырынга чедир ону харыылаар ужурлуг. Шак бо депшилгелиг арганы ажыглаары бо чылын ук колхозтуң тараа шөлдеринге бедик дүжүттүң өстүртүнеринге улуг идигни бөөр дээрзинге бригаданың кежигүннери чигзинмейн турар. Чүге дизе тараанын чайгы ажаалдазын база-ла олар боттары түс-түс быжыглаттынган участоктарынга чорудар апаар.

Бо хүннерде «Октябрь 30 чылы» колхозтуң тараа шөлдеринде ажыл изиг түлүктеп турар. Кол культуралар болур кызыл-тасты бо чылын 3000 гага, арбайны 220 гага болгаш үнелиг мал чеми кукурузаны 850 га кур черге тарыырын колхоз планнап көрген.

Амдызында ол трактор-хову бригадазы Дүвүрен ховузунда тараа шөлдерин ажылдап кылыр, аңаа ажылдар таптыг-ла дооступ турда, шала арга чарык черлер болур — Ак-Шатта колхозтуң тараа шөлдери тарылгага белен болу бөөр. Ында механизаторларның болгаш тараажыларның культурлуг хандырылгазынче колхоз баштаар чери болгаш партия организациязы чогуур кичээнгей салып, турлагларның дерилгезин таарымчалыг чоруткан.

Баян-талачылар часкы хову ажылдарын баштай эгелээн бо темпизин кошкаш кылбайн, эчизинге чедирип, улуг байырлал Май 1-ге чедир тараа культураларының чаштырылгазын доозар дээш чүткүлдүг ажылдап турар.

Чурукта: тракторист М. Данзы-Белектиң агрегады лущениеде.

О. НАМЧЫЛАК,
«Шынның» тускай корр.

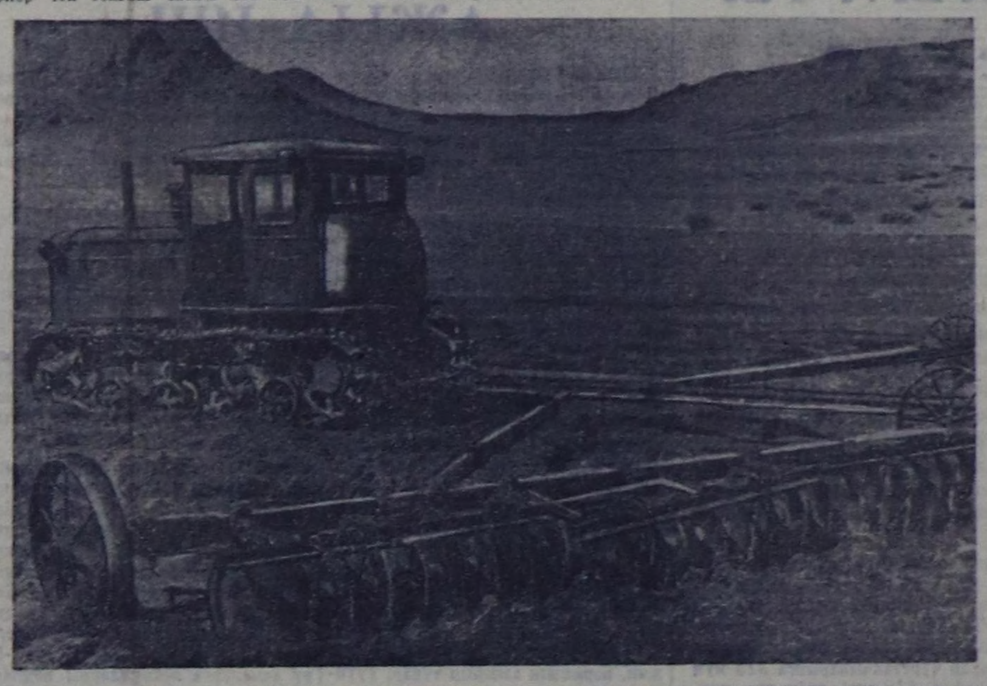

Элбек дүжүт дээш

КЫЗЫЛ-ЧЫРАА. (Телефон-биле). Чөөн-Хемчик районда Ленин аттыг колхоз часкы хову ажылын организастыг эгелээн. Сесеге шөлүнде эрткен күзүн аңдарган 1500 гектарның шыгын базырып үш агрегат киргген, олар баштайгы хүннерде 350 гектарны илииртээн. Ол ышкаш лущениеде ийи агрегат 170 ажыг гектарның хөрзүнүн үлдүреткен.

Сесегениң хову турлаанда 9 трактор база кожулда машиналары белен, олар черниң эрзэнинге холбаштыр шөлче улаштыр үнүп, күш хүн бүрү улам-на немежип турар. Турлагда электри станциязы, столовая, чунар бажың, кызыл булуң ажылдап турар. Кижилерни күш-ажылче сорук киирип турар кеску агитация ында эки.

Колхозтуң тарылга шөлү эрткен чылдыындан ыракта калбарар. Аңаа холбаштыр бо чылын Кек-Тереке чаа турлагны база немей организастаан. Ол участоктуң тараажылары хову ажылын база эгелээн, ында шын базырыышкынынче 4 агрегат киргген.

Усть-лабинчилерниң кыйгырыын детківишаан, колхозчу тараажылар бо чылын тараа культураларының гектарындан-на 13,5 центнер дүжүттү өстүрүп алырын, күрүнеге 16 мун центнер тарааны садарын хүлээнген. Олар байлак дүжүт дээш чарышты улам калбартып турар.

ТОС ЗВЕНО

Мал чеминге үнелиг, ылаңгыя эзт болгаш сүт бүдүрерин улам көвүдириңге чугула культура болур кукурузаның, чигир свёклазының шөлүн калбартыр, дүжүдүн улам бедидер айтырыг амгы кичээнгейниң төвүнде салдынып турар. Өвүрүнүн партия комитединиң чоокта болган бюрозунга бо дугайын шыңгыы чугаалашкан.

«Торгалыг» колхозтуң кукурузачылары олуртулгага белеткелди багай эвес организастаанын бюро деңделгээн. Кукурузачы механизатор эш Зренгей 150 гектарның гектар бүрүзүнден 380 центнер ногаан массаны өстүрерин хүлээнген, ындыг чижектер районда хей.

Районда кукуруза олуртуп өстүрериниң 6, чигир свёклазының 3 звенолары тургустунган. Ол звенолар-ның составын хынап көрбүшаан, оон удуртукчуларын парткомнуң бюрозу бадылаан.

Олар сорук кириишкинниг

«Шекпээр» совхозтуң бүгү механизаторларының хуралы болган. Бригадирлер, агрономнар, салбырлар эргелекчилери болгаш партия эге организацияларының секретарлары ол хуралга олурушкан. Аңаа часкы тарылганы кыска хуусаада, бедик агротехниктиг деңнелге эрттирериниң болгаш социалистиг чарышты организастаарының дугайында илеткелдер болган.

Совхозтуң тарылга шөлү бо чылын ниитизи-биле 7250 гектар чедер. Бо болза эрткен чылга бодаарга 11 хуу өзер дээни ол. Оон иштинде кызылтас 5 мун га, ам кукуруза биле чочак-тараадан өске культураларның үрезини четчир.

Совхозка бо сезонда 41 тракторлар (оон иштинде «ДТ-54» 31), 39 сеялкалар, 22 үш-беш кожуглуг андазыннар, 160 илиирлер ажылдаар. Механизатор кадрлар четчир. Кывар-чаар чүүлдерни сөөртүп алган. Салбырларда турлаглары белеткээн, аъш-чем аймаан, заправка херекселдерин, хову турлагларынга ажылдаар поварлар болгаш ажылчыннар четчелеттинген. Ындыг болза-даа тарылга белеткелинде четпестер база барын механизаторлар бо хуралга илереткен. 3 «Беларусь» тракторлар ам-даа септелгеден үнмээн, чамдык тракторларның кабиназының шилдери чок болган. Септелгеден үнген бир «ДТ-54» деп трактор ажылдаар черинге четпейн чорааш-ла үрелген, илиирлер ам-даа четпес, үрезин сөөртүр автомашиналарның чамдызы септеттинмээн. Совхозтуң Биче-Тей, Дөң-Терезин салбырларында хову турлаглары ам-даа четче дериттинмээн, чунар бажыңнар кылдынмаан. Сөөртүп чоруур вагоннарны таарымча чок кылган, матрацтар, сыртыктар болгаш кухня херекселдери четчелеттинмээн.

Бо четпестерни ийи-үш хонук иштинде чайладырын совхозтуң дирекция черинден хурал негээн. Техника адилелинде улуг четпестер бар. Ылаңгыя септелгеден чаа үнген тракторну тракторист Монгуш Каадыр-оол суубиле кады доңуруп каан. Аянгаты салбырында чамдык трактористер хүлээп алган тракторларын хуузунда ыяш сөөртүп ажыглап турары илерээн.

Часкы хову ажылдарының үеинде мындыг четпестерни болдурбас болгаш тарылганы кыска хуусаада, бедик агротехниктиг деңнелге эрттирер дээш социалистиг хүлээлгелерни механизаторлар алган. Ылаңгыя тараа культураларын чажып тарыырын 12 ажыл хүнүнде доозар. Техниканың бичин-даа халас туруушкуун болдурбас, кывар-чаар үүлдерни 4 хуу камнап алыр, тракторист бүрүзү өөлчег нормазын 120 хуу күүседир, техниктиг ажаалданы чогуур үеинде чорудар, бүгү чаштырылганы каток чокка чорутпас деп боттуг хүлээлгелерни олар алган.

Совхозтуң салбырлары бот-боттарының аразында база-ла социалистиг чарыштыг. «Шекпээр» совхозтуң механизаторлары «Барлык» совхозтуң механизаторларын часкы хову ажылдарының эки көргүзүүлери дээш социалистиг чарышка кыйгырган.

Үч га черни чарган санында-ла трактористиң тракторуунга оон кыска хуусаада эки ажылдааны дээш бир сылдысты чуруп турарын, эки шынарлыг, шалыпкын ажылы дээш трактористерге беш хонгаш-ла шилчиир вымпелдерни база беш рубль өртектиг шаңналды тыпсып турарын, салбырлар аразында шилчиир кызыл тукту болгаш 10 рубль шаңналды тургузарын, чарыштың түнелдерин беш хонгаш-ла үндүрүп турарын хурал доктааткан.

Аянгаты салбырында бот-орулгачарылгалыг звенону организастап тургускан болгаш четчир санныг техниканы аңаа быжыглап берген. Ук звено шык бастырып киринкеен.

Совхозтуң механизаторлары устьлабинчилериниң кыйгырыынга харыы кылдыр сорук кириишкинниг ажылдап турар.

И. КОМБУ.

Уралдың болгаш Поволжьенин идеология ажылдакчыларының чөвүлел хуралы

СВЕРДЛОВСК. (СЭТА). Уралдың болгаш Поволжьениң областарының болгаш автономнуг республикаларының үлетпүр талазы-биле партия организацияларының идеология ажылдакчыларының чөвүлел хуралы ында ажыттынган. Башкир, Татар болгаш Удмур АССР-лернин, а ол ышкаш Куйбышев, Оренбург, Пермь, Свердловск, Тюмень болгаш Челябинск областарның мун чыгыы төлээлекчилери оон ажылында киржип турар.

Партия организацияларының идеология ажылының дугайында илеткелди СЭКП ТК-ның РСФСР-ниң үлетпүр талазы-биле идеология кылдызинин эргелекчизи М. И. Халдеев кылган.

Илеткел талазы-биле саналдаашкын эгелээн.

„АЙ-4" УЖУДУУШКУНДА

«Ай-4» деп станцияның дузазыбиле чоруткан шинчилелдер болгаш хемчээшкиннер доозулган. Станциябиле радио харылзаа каш хүнне дургузунда үргүлчүлээр апаар.

Айны шингээдип алыры-биле холбашкан хей техниктиг айтырыгларны шиитпирлеринге улуг ужур-дузалыг болуп турар шинчилел материалдары делгеренгейи-биле алдынган. Хемчээкчилернин медээлерин космос делгемин шинчилээрин чорудуп турары чурттун эртем төптеринде ажылдап кылып база шинчилеп турар.

«Ай-4» деп станция 1963 чылдын дургузунда бодунун моон соңгаар ужудуушкунунга Черни долгандыр шөйбеленчек орбита-биле дескинер апаар. Баштайгы дескинигте станцияның Черден эн ыраары 700 мун хире километр, эн чоокшулаары — 90 мун хире километр болур. Хүннүң болгаш Айның сорунзазының чедирер салдарының түнелинде «Ай-4» деп станцияның шимчээшкининиң орбиталы улуу-биле өскерлир. Оон түнелинде станция чер сорунзазының дээштиг кавызындан үнер болгаш Хүннүн кылымал эдеринчизи болу бөөр.

«Ай-4» деп станцияның шимчээшкининиң дугайында СЭТА-ның дыңнадыгларын парлап чарлаарын мооцбиле дооскан.

ССРЭ-ге коммунизмни тургузары болгаш көдээ ажыл-агыйны хөгжүдери

Көдээ ажыл-агый айтырыгларының талазы-биле Н. С. Хрущевтуң илеткелдериниң болгаш чугааларының алдыгы тому

Эш Н. С. Хрущевтуң илеткелдериниң болгаш чугааларының «ССРЭ-ге коммунизмни тургузары болгаш көдээ ажыл-агыйны хөгжүдери» деп алдыгы номун күрүненик политиктиг литература үндүрер чери парлап үндүрген. 1961 чылдың октябрьден 1962 чылдың мартка чедир илеткелдери, чугаалары, чагаалары ында кирген.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXII съездизи ол үениң эн чугула болуушкуну болган. Партияның XXII съездизинге СЭКП Төп Комитединиң отчёдундан ийи кезекти «Көдээ ажыл-агыйны хөгжүдерингe чаа бедиктерни алыр» деп эге-биле алдыгы номда киирген. СЭКП-ниң XXII съездизинге Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Программазының дугайында илеткелден «Көдээ ажыл-агыйны хөгжүдери болгаш көдээге ниитилел харылзаалары» деп эгени «Коммунистиг тургузуушкуннуң калбак оруу» деп эгениң адаа-биле киирген.

Узебекистанның, Казахстанның мурнуу талакы областарының, Таджикистанның, Туркменистанның, Киргизияның болгаш Азербайджанның көдээ ажыл-агыйының ажылдакчыларының чөвүлел хуралынга эш Н. С. Хрущевтуң чугаалааны «Бүгү күштерни — СЭКП-ниң XXII съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин чедиишкинниг боттандырарынче» деп чугаазын номда киирген. Казахстанның, Сибирьниң, Украинаның, Белоруссияның көдээ ажыл-агыйының ажылдакчыларының чөвүлел хуралдарынга чугааларын, РСФСР-ниң кара хөрзүннүг эвес зоназының областарының болгаш автономнуг республикаларының көдээ ажыл-агыйының ажылдакчыларының чөвүлел хуралынга чугаазын база ында парлаан.

1962 чылдың марттың 5-те СЭКП ТК-ның Пленумунга Н. С. Хрущевтуң «Коммунистиг тургузуушкуннуң амгы үе-чадазы болгаш көдээ ажыл-агыйны удуртурун эжижидер талазы-биле партияның сорулгалары» деп илеткелин алдыгы номда парлаан.

Полтава областың Миргород районда Шевченко аттыг колхозтуң звено удуртукчузу Екатерина Гулийге, Ташкент областың Верхнечирчик районунуң «Политотдел» колхозунуң колхозчуларынга, Иваново областың «Шуйский» совхозунда инектерни машина-биле саарының мастерлери З. И. Заботинага болгаш Д. И. Заботинге, Архангельск областың Вельск районунда СЭКП XXI съездизи аттыг колхозтуң звено удуртукчузу Н. А. Красновка эш Н. С. Хрущевтуң чедирген байырларын номда киирген.

Алдыгы номда чыгган эш Н. С. Хрущевтуң илеткелдеринде, чугааларында болгаш чагааларында көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин хөгжүдериниң, колхозтарны болгаш совхозтарны быжыглаарының, көдээ ажыл-агыйны удуртурун эжижидериниң чугула айтырыглары салдынган.

(СЭТА).

КУКУРУЗАЧЫ АНЫЯКТАР

«Сүт-Хөл» совхозтуң Кара-Чыраа салбырының аныяктары бо чылын кукурузаның бедик дүжүдү дээш демиселге туржүрлар. Ук салбыр бо чылын 300 гектар шөлге кукурузаны тарыыр болгаш га бүрүзүнден 300 центнерден эвээш эвес ногаан массаны алыр планныг.

Бо сорулганы чедип алыры-биле бо чылын кукуруза өстүрер звенону аныяктардан тургускан. Оларның аразында О. Хүрең-оол, М. Доржу дээн ышкаш кукуруза тарып өстүрер мергежилдиг апарган трактористер бар. Механизаторлар кукуруза тарыыр шөлдеринге 600 ажыг тонна өдекти төккен. Бо сөөрткен өдектиң хемчээли дыка эвээш деп чүвени көргеш, аныяктар өдек сөөртүлгезинде күжениишкинниг ажылдап турарлар.

О. ЧАН-ООЛ.

Дүвүренчиг байдал

Республикада часкы хову ажылдары эгелеп турар дугайында чаа-чаа медээлер дыңналып турар. Ынчаарга Тес-Хем районнуң Эрзинде Ленин аттыг колхозтуң тарылгага белеткелдери безин доозулбаан. 30 гектар чигир свёклазын 4 га ногааларны тарыыр дээн, оларның үрезиннери чок. Тараа культураларының үрезиннери чажар шынарынга чедир арыглаттынмаан.

Техника септелгези база доозулбаан. Чайгы болгаш күскү чер аңдарылгазы четпес чоруттунган ужурунда, ам 1574 гектар черни удур аңдарар ужурга колхоз таварышкан. Шөлдер чемишчидилгезинин планын күүсеттпээн.

Хову турлагларының оран савалары белен эвес. Часкы тарылга үеинде чорудар агитас-массалыг ажылдарның планнары мынчага чедир кылдынмайн турар.

Бир эвес шак мындыг ооҗум темпилиг ажылдаар чүве болза часкы тарылганы бо колхоз бир ай үргүлүүлээр хире бооп турар. Колхозтуң баштаар чери болгаш партия организациязы тараа дээш шавар халдаашкынны үлегерлиг организастаарының практиктиг айтырыгларынче ыңгыы кичээнгей салып ажылдаза чогуур.

К. ӨЛЗЕЙ.

Великобританияның болгаш Зеландияның коммунистеринге акы-дуңманың байыры

МОСКВА. (СЭТА). Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди Великобританияның акы-дуңма Коммунистиг партиязының XXVIII национал съездизинге бижик чоруткаш, съездиниң делегаттарынга болгаш оларның нүүрүнде бүгү-ле англи коммунистерге—Англияның ажылчын аңгызының алдарлыг чаңчылдарының дайынчы уламчылакчыларынга чүректиң ханызындан байыр чедирген.

Великобританияның Коммунистиг партиязы Маркс — Энгельс — Ленинниң улуг өөредиинин арыг болурун хажык чок камгалап марксизм-ленинизмниң принциптеринге, коммунистиг болгаш ажылчын партияларның төлээлекчилериниң Москва чөвүлел хуралдарының документилериниң үндезининге делегейниң коммунистиг шимчээшкинин сырыы каттыштырары дээш демисежип турар деп, байыр чедириишкининде чугаалап турар.

Британ коммунистерниң совет улус биле Англияның ажылчы чоннарының аразында найыралды быжыглаарынче угланган чаагай ажыл-чорудулгазын совет коммунистер бедии-биле үнелеп турар.

* * *

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди Чаа Зеландияның Коммунистиг партиязының национал конференциязынга акы-дуңманың изиг байырын чедирген. Бодунуң хүрээлелин организация болгаш идеология талазы-биле улам ыңай сырыы каттыштырарынга, Маркс—Энгельс — Ленинниң улуг өөредиинин ёзузунга коммунистерни кижизидеринге, тайбын, демократия болгаш социализм дээш демиселге чурттун бүгүле депшилгелиг күштерин каттыштырарынга чедиишкиннерлиг болурун Чаа Зеландияның коммунистиг партиязынга күзедивис деп, байыр чедириишкининде чугаалап турар.

СУГГАРЫЛГА—МАГАДЫЛАА

Барык хем бичин болза-даа, Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг колхозунуң мал болгаш чер ажылын хөгжүдериңге улуг ужур-дузалыг курлавырлыг. Барыктың Шыңдан куду ол-бо талаларында болгаш аксынга киир 1947 чылга чедир суггарып тарып чораан 200 ажыг га тарылга шөлү база сиген кезер 60 ажыг га чер амга чедир ажыглаттынмайн турары хараадаңчыг.

Барыктың эрги суггарылга бугаларын септеп алырынга акша-хөреңги-даа, улуг күштүг техника-даа негеттинмес, колхозта бар турар техника болгаш кижи күжү чедер турдала колхозтуң баштаар чери боже сагыш салбайн турар. Барык аксында мурнунда суггарып тарып турган шөлдерге 1962 чылда тараан хей тараалар суггарылга чогундан изинге каткаш, үнмейн барган — га саныындан чүгле ийи-үш центнер дүжүт алдынган.

Барык бугазын септеп кылгаш, 250 га ажыг черни часкы суггарылга-биле, 100 га черни чайгы суггарылга-биле хандырар болза, га бүрүзүнден 13—14 центнер дүжүттү ап болур. Барыктың бажындан куду бо чылын хар улуг болган. Ол харның часкы сарыг суу тараа, сиген шөлдерин суггарарынга канчап-даа четчир. Ол суг апрель 15-тен май 10 үеинге чедир эдбек чыдар. Дүжүт алырының бо идегелдиг курлавырын ажыглаарының айтырыы ам үеде колхозтуң удуртукчуларының дүжүнге-даа кирбейн турар.

Н. ЛОПСАН.

МАЙ МУРНУНУҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЭЭЛЧЭЭ—СЭКП ТК-НЫҢ КЫЙГЫРЫГЛАРЫНГА ТӨЛЕПТИГ ХАРЫЫ

„Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн чүткүлдүү-биле бедидиңер! Бүдүрүлгениң иштики курлавырларын эң-не долузу-биле ажыглаары дээш, продукцияның шынарын бедидери дээш демисежиңер!“

(СЭКП ТК-НЫҢ МАЙ 1-ГЕ КЫЙГЫРЫГЛАРЫНДАН).

Күш-ажылчы ээлчегде

Кызылдың үлетпүр, транспорт болгаш тудуг черлериниң бүгү коллективтери 1963 чылдың Май 1-ге СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларын радио болгаш парлалга дамчыштыр дыннап танышканнар. Төрээн партиязының Кыйгырыглары ажылчын, албан-хаакчы бүрүзүн, коллектив бүрүзүн улам хей-аът киирген. Найысылалдың ажылчы чоннары Кыйгырыгны боттарының ажыл-херээнин дайынчы программалы кылдыр хүлээп алган.

Частың, күш-ажылдың болгаш тайбының байырлалынга алдар болдурган күш-ажылчы ээлчегде Кызылдың полиграфистери, транспортчулары, энергетиктери, тудугжулары хамыкты мурнай турушканнар. Ол ээлчегде хаара туттунмаан күш-ажылчы коллективти тывары ам берге.

Республиканың найысылалында 18 үлетпүр бүдүрүлге коллективтериниң 17-зи бирги кварталдың планын чедиишкиниг күүсеткен. Чүгле сүт заводу квартал планын күүсетпээн. Хоорайның үлетпүр бүдүрүлгелери чеди чылдың бешки чылының бирги кварталында пландан ажыр 428,9 муң рубль түүнүг ниити продукцияны бүдүрген. Эрткен чылдың ол-ла үезинии-биле деңнээрге үлетпүр продукциязын бүдүреринің ниити хемчээли 542,6 муң рубль түнге өскен.

Хоорайның бүдүрүлге коллективтериниң төп электростанция, эът комбинадының, түүйбу заводунуң, хөмүр даш шахтазының коллективтери бирги кварталда эң дээре көргүзүглүг болган. Энергетиктер квартал планын 127 хуу күүседип, опаалдадан ажыр 1.555 муң киловатт-шак электри энергиязын ажылдап кылган. Эът комбинадының ажылчыннары квартал планын 40 хууга ажыр күүсеткен азы хоорай чурттакчыларынга 325 муң рубльдің эът-колбаса кылыгларын бээр тургаш, 518 муң рубльдің продукциязын берген.

Чыл дургузунда ажылдаар цехти ажыглалга киирип, ону долу бүдүрүкчүлүг ажыглаанының ачызында түүйбу заводу бирги кварталда күрүне планын өзугаар 1.500 муң кезек түүйбуну бүдүргеш, Кызылдың тудугларынга берген. Завод бодунуң төөгүзүнде кыш дургузунда бир-ле дутаар үүктел чок ажылдааны ол. Ынчангаш квартал планындан ажыр 438 муң кезек түүйбуну бүдүрген.

Апрель — хайныгыышкынныг ажыл-иштің, ийиги кварталдың азы чеди чылдың бешки чылының бирги чартыының планын күүседириниң эге айы. Кызылчылар, чедип алган түүнелдерге ооскургавайн, улам чаа чедиишкиннер дээш шудургу ажылдап турар.

* * *

Кызылдың пассажирлер АТК-ының коллективи Май 1-ниң күш-ажылчы ээлчээнде база хаара туттунган.

Бирги кварталдың түүнелин үндүрбүшаан, боттарының иштики курлавырын, арга күштерин санап көргеш, чаа хүлээлгелерни алган. Дөрт айларның бүдүрүлге планын күүседир, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 2 хуу бедидер, автопарктың ходу ажыглалга белен чоруунун коэффициентизин 1 хуу бедидер, баштайгы алдынган хүлээлгеде 50 муң литр бензинни камнап алыр дээнин улам өстүрүп, апрель 25-ке чедир 75 муң литр бензинни камнап алыр деп шиитпирлээн.

Коллективтиң чолаачылары бүгү улустун байырлалынга төлептиг ужуражыры-биле алган социалистиг хүлээлгезин херек кырынга боттандырар дээш шудургу ажылдап турар.

* * *

Элегес хөмүр даш уургайының шахтёрлары бо чылдың бирги кварталының планын хуусаа бетинде ажыр күүседип, Кызылдың бүдүрүлгелеринге 38.160 тонна хөмүр дашты казып белеткээн.

Фёдор Морозовтуң удуртуп турары коммунистиг күш-ажылдың бригадазы апрель 2-де 540 тонна хөмүр дашты каскан. Ол ажыл хүнү шахтёрларга ең «дүжүткүр» хүн болган. Мурнакчы бригаданың үлегери-биле хөмүр даш сөөртүлгезинде ажылдап турар эш Григорий Мухитинге удуртқан бригада күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери дээш шудургу демисежип, эки ажылдап турар.

Ам шахтёрлар май мурнунуң күш-ажылчы ээлчээнге туруп, хүн бүрүде 545 тоннадан эвээш эвес хөмүр дашты казар соруулгавы салып алгач ажылдап турар.

КОМБИНАТТА АЖЫЛ-ИШ

Шагаан-Арыгның үлетпүр комбинадының чазанылга цегин дилиг материалдары-биле хандырар хүлээлгезин Чаатыда болгаш Чыланныгда ыяш белеткээр участоктуң коллективи (удуртукчузу эш И. Верещагин) эки күүседип турар. Бирги кварталда ыяш белеткээриниң планы 107,5 хуу күүсеттинген. 1839 кубометр ыяшты комбинатче сөөрткен. Оон түүнелинде комбинаттың ыяш дилер бригадазы пилорамаларны бүдүрүкчүлүг ажыглап, квартал планындан 322 кубометр хей ыяшты дилген. Дилиг материалы үзүктели бээр таварылга болбаан. Тракторист В. Андросов, чолаачы В. Селезнев эки ажылдап турарлар. Тайгада ыяш белеткекчилери оттулар ыяш белеткээриниң квартал планын база 118 хуу күүсеткеннер.

Тууйбу цегиниң коллективи чеди чылдың бешки чылының сезоннуг үезинде 8 муң кезек тууйбуну бүдүрер соруулгалыг. Оон белеткел ажылы эгелээн болгаш сарайларда эрткен чылдың тууйбуларын өртедип турар. Ацаа ажылчыннар А. Куликов, Х. Билчинмаа олар идепкейлиг киржип, нормазын ажырып турар. Тууйбу кылырының ажылы механизастаттынган. Бир эвес электри энергиязының күжү амгызындан улгады бээр болза ийи пресс-машина ажылдаар.

Чазанылга цегинде ажыл хайныышкынныг чоруп турар. Ол цех ыяш болбаазырадырының бедик бүдүрүкчүлүг станоктары-биле хандырыгнан. Ында колдуунда-ла аныяктар ажылдап турар. Шагаан-Арыг № 2 школаның үстүкү клазының өреникчилери өөредилгениң программазын өзугаар бүдүрүлге практиказын ацаа эрттиргеннер. Ында дыка хей янзы чазанылга кылыгларын бүдүрүп үндүрүп турар.

Чазаныкчы ажылчын аныяктар бүдүрүлгеге ажылдап тургаш билиг чедип алырынга улуг күзел-чүткүлдүүн илередип турар. Чазаныкчылар В. Путинцев, С. Золотухин цехте ажылдавышаан, ажылчын аныяктарның кежээки школазының VII—VIII класстарында өөренип турарлар. Олла цехте Ширяев адашкылар ажылдап турар. Оон уруу Ш. Тамара станокта ажылдап, түскай мергежилди өөренип ап турар. Ол онгу классты дооскан. Оглу Ш. Владимир адазының чанында турушкан чазанып турар.

Цехте бүгү-ле ажылдар шууштурулга аргазы-биле чоруттунуп турар. Ол чүл дизе чазанылганың янзы-бүрү кылыглары баштай станоктардан эгелээш, оон соонда чазанылга цехтеринде өөреникчилерни болгаш дуржулгалыг мастерлерни эрткеш, будулга черинге кээп, оон хереглелге белен кылыглар болуп үнүп турар. Ол депшилгелиг чаа арганы чазанылга цегинде ажыглап турары ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиткен.

Комбинатта партия организациязы чурт үлетпүрүнүң министерствозунуң бүдүрүлгелериниң аразында калбарган социалистиг чарышка, ылаңгыя май мурнунуң ээлчээнге бедик көргүзүглерни чедип алыры дээш тодаргай хемчеглерни чорудуп турар. Коллективтиң кежигүннеринге лекцияларны, илеткелдерни организастап турар. Башкылар, эмчилер янзы-бүрү темаларга лекцияларны номчаан. СЭКП Төп Комитединиң ноябрь Пленумунуң шиитпирлериниң талазы-биле лекцияны районнуң партком секретарының оралакчызы эш М. Харченко номчуп берген. Чоокку хүннерде социалистиг хоойлу талазы-биле лекция болур.

Коллективте бот-тывынгыр уран чүүлдүн коллективи тургустунган, олар бирги солун концертин март 8-ти таварыштыр ажылчыннарга соңуургатканнар.

Райүлетпүр комбинадының коллективи күш-ажылдың сагылга-чурумун улам экижидип, механизацияны бедик бүдүрүкчүлүг ажыглап тургаш, чеди чылдың бешки чылының бирги кварталында ниити продукция бүдүреринин планын 108,4 хуу, оон иштинде бараанныг продукцияның 125 хуу күүседирин чедип алганнар.

Д. АРАКЧАА.
(Бистиң корр).

Улуг-Хем район.

ОЛАРНЫҢ БЕЛЭЭ

Улуг-Хемни кежилдир көвүрүгнүң тудугжулары байырлал мурнунуң күш-ажылчы ээлчээнге турушкаш, чедиишкиниг ажылдап турар. Ында ажыл-иш чүгле хүн-биле эвес, а харын шак-минута-биле санаттынган дүрген темп-биле, карак-кызыл чоруттунуп турар.

Апрельдің бирги чартыында көвүргүнүң тудугжулары кескү чедиишкиниг болган. Узуну 60 метр, 120 тонна деңзилиг эптеп кылган улуг демир оорганы 16 метр бедик быжыглал чагыларның кырында аппарып салган.

Ам көвүргүнүң тудуун ырактан көөрге безин аянчый берген. Баштайгы узун оорга бодунуң туружунда салдынган. Май 1-ге чедир ийиги оорганы салыр.

Бүгү улустуң байырлалынга болгаш В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 93 чыл оюнга көвүрүг тудугжуларының белээ ол.

Улам бедип-ле турар

(Фоторепортаж)

Бүгү-эвилелде онза чугула улуг тудугларның бирээзи — «Тыва дагдугу» комбинаттың бүгү тудугжуларының, инженер-техниктиг ажылданчыларының эзлчеглиг ажыл хүннери, неделязы эрткен санында-ла, бүгү участоктарда тудуглар улам бедип, калбарып, чоон улуг хоорзалар ак-иви дээрже улам бедип үнүп турар.

Комбинаттың тудугжулары ам бүгү чуртта калбарган май мурнунуң күш-ажылчы ээлчээнде турушкан. Фабриканың тудуунуң бирги ээлчээ сентябрь 30-де ажыглалга кирген турзун дээш шудургу ажыл-иш бригада, цех болгаш участок бүрүзүнде чоруттунуп турар.

Бус күжү-биле ажылдаар электростанция тудуунуң участогунда «Востокэнергомонтаж» черинің эптекчилери, слесарьлары, машинистери болгаш еске-даа тудугжулар ажылдап турар. Салган соруулга изиг чүткүлдүг, найыралдыг ол бичии коллектив станцияның бирги агрегадының турбиназын эптээрин бо чылдың ийиги кварталында доозарын шиитпирлээн. Ынчангаш мында ажылдар ам күжениишкинниг чоруп турар.

БИРГИ ЧУРУКТУ ук электростанцияның хүл ырадыр хоорзалар системазын эптеп кылып турган өйде тыртырган. Слесарь ВАЛЕНТИН АШИХМИН болгаш оон эштери бедик черге ажылдаарынга мергежилдиглер. Оларга моон, улуг бедиктен комбинаттың бүгү тудуг участоктарында хайныккан иш кестүп турар.

Улуг тудугда кижилер өг-бүлезиби-биле ажылдап турар. Кажан өг-бүленің ийи ээзи чаңгыс цехке, чаңгыс аай мергежилдиг болуп ажылдап турда бөзө эки болгай. Электростанцияның бус турбиназының машинизи МИХАИЛ ОВЧИННИКОВ бодунуң кадайы ЕКАТЕРИНА ОВЧИННИКОВА-биле кады ажылдап турар. Екатерининың кол мергежили база машинист. ОЛАРНЫ ИЙИГИ ЧУРУКТА (турбина ротерун аштап турган үезинде) киргүскен.

— Кижилер черниң овур-хевирин чаартып, хем-далайны-даа «чагырып» ап турар магалыг үе бо. Совет чурт, совет чон мындыг күштүг-дүр. Чоокта чаа-ла эзн чыткан Ак-Довуракты көрүңер...— деп, Куулар Шагдыр өөрүнге хөөреп орган. Ол бодунуң холу-биле улуг тудугда ажылдап, чаагай ишти бүдүрүп турар. Ш. Куулар ыяш болбаазырадыр заводта беш чыл ажылдап, дуржулгалыг ажылчын апарган. Эки ажылы дээш шаңналмакталды-даа ап келген.

ҮШКҮ ЧУРУКТА: Ш. Куулардың дилиг материалдарын чүдүреринге белетнеп турары.

Частың байырлалы— Май 1-ге алдар болдурган күш-ажылчы ээлчегге киришкен тудугжулар улам шалыпкын ажылдап турар. Ак-Довуракта тудуглар улам бедип турар.

Сөзү болгаш фотозу
Г. ФЕДОСЕЕВТИИ.

Ак-Довурак суур.

Пландан ажыр 57,7 муң тонн...

Хову-Аксы автоажыл-агый черинин коллективи 1963 чылдың бирги кварталының планын чедишкиниг күүсеткен. Квартал планындан ажыр 57,7 муң тонна чүүктер сөөртүнген, 53 муң тонна-километрни ажылдап кылган. Эрткен чылдың ол-ла үезинде ук ажыл-агый черинге 50,6 муң тонна чүүктер сөөртүнген турган. Ол көргүзүг ам бо бирги кварталда пландан ажыр күүсеттингениндедаа эвээш-тир.

Коммунистиг күш-ажыл бригадазының бедик адын чедип алыр дээш демисежип турар 5 бригаданың кайызы-даа квартал планын тус-туста 120—180 хууга күүсеткен.

Хову-Аксының транспортчулары улуг тудугларның бирээзи—«Тыва кобальт» комбинат тудуунуң ажылынга төлептиг улуг-хуузун киирип турар.

Олар ам байырлал мурнунуң күш-ажылчы ээлчээнде туржуп, улам чүткүлдүг ажылдап турар.

А. КОВАЛЕВСКИЙ.

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 93 чыл болурунга уткуштур

Ленинчи улуг идеяларның тиилелгези

Бистиң чуртувустуң маадырлыг төөгүзүнде, делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң хөгжүлдезинде турасказалдыг хүннер дыка хей, ынчалзажок апрель 22-ниң хүнү коммунист бүрүзүнүң, ажылчы кижи бүрүзүнүң үүрээнге онза чоок. 93 чыл мурнунда ол хүн Владимир Ильич Ленин — бистиң чүс чылывыстың эң-не чугула болуушкуннары-биле ады сырый холбашкан кижи төрүттүнген.

1870 чылда делегей бегүнден сыр еске турган. Капитализм кедрлүүшкүннүг хөгжүп турган. Оон эрге-чагыргазы планетаның чаа-чаа черлеринге нептереп бар чораан. Диптер от-биле, хан-чин-биле, чүс-чүс миллион кижилерниң кырынга күүлелбиле капиталистиг ёзу-чурумче эде кылдынып турган. Ильичинин чурту Россияның улустарының салым-чолу мырынай коргунчуг турган.

Бодунуң хей миллион оолдар, кыстарынга кара бажың—чурт, соңгу-иечурт апарган Россия хаанның кара эзириниң чалгыны-биле революцияның херелинден кезээ-мөңгеде дүй шаптырган ышкаш сагындырар турган.

Монархияның бүгү күчүзү кызыгаар чок хире сагындырар ол дүмбей үеде, мырынай-ла аныяк Ленинниң генийи бистиң чуртувустуң чырыткылыг келир үезин баш удур чугаалап, олче орукту айыткан.

1887 чылдың май 7-де Владимир Ильичинин акызы—Александр Ульянов орус хаанга халдаан бодунуң өөрү-биле кады шаажылаткан. Ленин ол аар-берге үеде-ле «Чок, бис еске оруктап чоруур бис. Ындыг эвес оруктап чоруур херек» деп чугаалаан.

Ленинчи орук бистиң чуртувусту коммунистиг тургузуушкунуң калбак оруунче киирген.

Ленин кайы хире өңдүрүл, келир үени ол кайы хире өттүр болгаш тода көрүп шыдаанын, оон өлүм чок идеязы кайы хире тиилекти күш болганын бистиң үевис чаа күш-биле болгаш эң-не тодаргайы-биле көргүзүп турар. Ленинизмниң өңдүр улуу болгаш амыдыралчызы социализмниң шапкын хөгжүлдезинде, бистиң Төрээн чуртувустуң коммунистиг даартазының чоокшулаанында, кижи төрелгениниң аас-кежиинче шын орукту кезээде айтып турар аажок улуг теоретиктиг салгалында болуп турар.

ЛЕНИНЧИ УГЛАНЫЫШКЫН-БИЛЕ

Большевизмниң эге хаазында-ла В. И. Ленин: биске революсчуларның организациязын беринер, ынчан бис Россияны эргилдириптер бис деп чугаалаан. Шак ындыг организация оон тургусканы Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы ол болган. Партияны Ленин чаартыкчыларның партиязы кылдыр доруктурган, ол партия ленинчи революстуг өөредигни камныы-биле кадагалап, коммунизмниң калбак тургузуушкунунуң төөгү талазы-биле чаа байалдарынга дүүштүр ону чогаадыкчы хөгжүдүп турар.

Ол тургузуушкунунуң үезинде партияның мурнунга марксизм-ленинизмниң теориязының мурнунда черле таваржып көрбээни азы оларны эң-не ниити хевир-биле шиитпирлеп турганы айтырыглар хөйү-биле удаа-дараа тыштып кээп турар. Теория болгаш практика талазы-биле дилим чогаадыкчы чорук бурунгаар хөгжүлдениң чайлаш чок үндезини апарган.

Коммунизм тургузуушкунунуң үезинде СЭКП-ниң ролюнун өскени, совет ниитилел амыдыралының бүгү талаларынга партийжи удуртулганың ханы салдары партияның массалар-биле сырый харылзаазы-биле, улустуң амыдыралын сырый билириби-биле, оон эрге-ажыктарының дугайында үргулчу сагыш салыышкын-биле тодаргайлаттынып турар.

Ленинчи херектин коллективтиг салгакчызы Коммунистиг партия «...массаның эң эки күштерин чүве артырбайн хандыпышаан, массалар-биле харылзаа туттунуп турар бе, ол ёзулуг дириг бе дээрин базым бүрүзүнде кичээнгейлиг болгаш боттуг хынавышаан, бодунуң бүгү ажылчорудулгазын масса иштинге чорудар» деп Ильичинин чанчылын ыдыктыы-биле сагып турар.

Партия бүгү чугула айтырыгларны ажылчыннар, колхозчулар, интеллигенция-биле сүмележип, оларның хөөнүн болгаш саналын билип ап, хүн бүрүнүң ажылынга, келир үениң планнарын тургузарда улустуң бодалын хынамчалыы-биле барымдаалап турар.

Партия амыдыралдың ханы иштинге ажылдап, массадан үргүлчү өөренип турар болгаш ол чорук массаларның эрге-ажыктарын шын илергейлээринин, бүгү чүүлдерге улустуң тура-соруунга болгаш идепкейлиг чоруунга даянырының аргазын ацаа берип турар.

СЭКП совет ниитилелдің баштакчы күжү болур харыысалгалыг болгаш нарын хүлээлгезин чедиишкиниг боттандырып турар, чүге дээрге бодунуң бүгү ажыл-чорудулгазынга партия амыдыралының ленинчи норма-чижектерин болгаш принциптерин удуртулга болдуруп турар. «Чон ортузунга чурттаар. Хөөннерни билир. Бүгү чүвени билип алыр. Массаны билир. Чоокшулажып билир. Оон шуут бүзүрээнин чаалап алыр» — деп партияны Ленин өөредип чораан.

Коммунизмниң дээди школазы, мерелдиг болгаш чонга бердингени дээрге партия кежигүнү бүрүзүнге Владимир Ильич Ленининиң амыдыралы болгаш чурталгазы — миллионмиллион ажылчы чон-биле удуртукчунуң, баштыңчының чаңгыс эптиининиң кайгамчык үлегер-чижээ ол болур болгаш кезээде ол бооп артар.

Совет Эвилелинин Коммунистиг партиязы бистиң улузувусту коммунизм хөрээниң тиилелгезинче аппар чоруур. Бодунуң мергени-биле, мөңге аныяа-биле, калбак массалар-биле бодунуң сырый харылзаазы-биле күштүг бистиң партиявыс Ильич ышкаш ажылдап, демисежип база чонну удуртып, Ленинге бөдүүн кижилерниң аас-кежиниг оон бердингениби-биле бараан бөдүүн чораанының үлегер-чижээнге теңнежип турар. Бистиң тиилелгеривистиң үнер дөзүмында.

«Улузувуң чүүү бүдүрүп кааның, бодунуң хөлүг чуртун чаартышаан кандыг кайгамчык чүүлдерни кылып турарын Владимир Ильич Ленин бир эвес көрүп шыдаар турган болза, ол бөргүн үзүлгаш, чавызадыр мөгеер ийик. Ленин чүүү дээш чурттап чораан болдур, ол чүүү планнап турган болдур, чүүү дугайын күзеп турган болдур, ону ам бистиң улузувус, партия амыдыралда чедиишкиниг күүседип турар!»—деп Никита Сергеевич Хрущев кайгамчык-ла эки чугаалаан.

ССРЭ-ДЕ КОММУНИСТИГ ТУРГУЗУУШКУН—ЛЕНИНИЗМНИҢ ЧАЛЫННАНЧАК ТИИЛЕЛГЕЗИ

В. И. Ленин хостуг күш-ажылдың күжүнге, улустуң күжүнге ханызыбиле бүзүреп чораан. Совет эрге-чагырганың быжыгып турганының берге чылдары чуртка ам-даа шуурганнап турган, а Ленининиң шылгарангай угааны чаа ниитилелдің хөгжүлдезинин чугула чадаларын салып, улус массаларның күш-ажылчы идепкейлиг чоруун чуртту социалистиг эге-биле чаарты тургузарының үндезин соруулаларын шиитпирлээринче угландырып турган.

«Ёзулуг күчүлүг болгаш эдекшилдиг Русьту тургузаарынга материал—бойдус байлактарында-даа, кижи күжүнүң курлавырларында-даа, улустуң чогаадыкчы чоруунга улуг революцияның берген кайгамчыктыг херлиишкининде-даа бисте бар»—деп Ленин бижээн. Шынап-ла ындыг Русь Коммунистиг партияга баштаткан улустуң күш-ажылындан төрүттүнген-даа. Россияның чүс-чүс чылда хожудаашкыны эрткен үеже чоруй барган. Коммунистиг тургузуушкунунуң оруу-биле Совет күрүненің шапкын базымы «большевикчи шенелденин» буурап дүжер дугайын аңгыаңгы үелерде болгаш янзы-бүрү хевир-биле көргүзер дээш шедиргелеңгиже чедир алгыржып турган кижилерни ам үеде аажок дувүредип турар. Он-он миллион тонна кацның, хей миллиард киловатт-шак электроэнергияның, химиктиг индустрияның чаа-чаа гигантыларының, колхозтар болгаш совхозтар шөлдериниң эдбек дүжүдүнүң бүзүрелдиг көргүзүглери ажыл-ажыының социалистиг системазының капиталистиг системадан артык шынарлыын тодаргай бадыткап турар.

Чеди чылдың чүгле дөрт чылдарында безин ССРЭ-ге үлетпүрүнүң ниити продукциязы планда төлевиле чылдары чуртка ам-даа шуурганнап турган, а Ленининиң шылгарангай угааны чаа ниитилелдің хөгжүлдезинин чугула чадаларын салып, улус массаларның күш-ажылчы идепкейлиг чоруун чуртту социалистиг эге-биле чаарты тургузарының үндезин соруулаларын шиитпирлээринче угландырып турган.

«Ёзулуг күчүлүг болгаш эдекшилдиг Русьту тургузаарынга материал—бойдус байлактарында-даа, кижи күжүнүң курлавырларында-даа, улустуң чогаадыкчы чоруунга улуг революцияның берген кайгамчыктыг херлиишкининде-даа бисте бар»—деп Ленин бижээн. Шынап-ла ындыг Русь Коммунистиг партияга баштаткан улустуң күш-ажылындан төрүттүнген-даа. Россияның чүс-чүс чылда хожудаашкыны эрткен үеже чоруй барган. Коммунистиг тургузуушкунунуң оруу-биле Совет күрүненің шапкын базымы «большевикчи шенелденин» буурап дүжер дугайын аңгыаңгы үелерде болгаш янзы-бүрү хевир-биле көргүзер дээш шедиргелеңгиже чедир алгыржып турган кижилерни ам үеде аажок дувүредип турар. Он-он миллион тонна кацның, хей миллиард киловатт-шак электроэнергияның, химиктиг индустрияның чаа-чаа гигантыларының, колхозтар болгаш совхозтар шөлдериниң эдбек дүжүдүнүң бүзүрелдиг көргүзүглери ажыл-ажыының социалистиг системазының капиталистиг системадан артык шынарлыын тодаргай бадыткап турар.

Чеди чылдың чүгле дөрт чылдарында безин ССРЭ-ге үлетпүрүнүң ниити продукциязы планда төлевиле чылдары чуртка ам-даа шуурганнап турган, а Ленининиң шылгарангай угааны чаа ниитилелдің хөгжүлдезинин чугула чадаларын салып, улус массаларның күш-ажылчы идепкейлиг чоруун чуртту социалистиг эге-биле чаарты тургузарының үндезин соруулаларын шиитпирлээринче угландырып турган.

«Ёзулуг күчүлүг болгаш эдекшилдиг Русьту тургузаарынга материал—бойдус байлактарында-даа, кижи күжүнүң курлавырларында-даа, улустуң чогаадыкчы чоруунга улуг революцияның берген кайгамчыктыг херлиишкининде-даа бисте бар»—деп Ленин бижээн. Шынап-ла ындыг Русь Коммунистиг партияга баштаткан улустуң күш-ажылындан төрүттүнген-даа. Россияның чүс-чүс чылда хожудаашкыны эрткен үеже чоруй барган. Коммунистиг тургузуушкунунуң оруу-биле Совет күрүненің шапкын базымы «большевикчи шенелденин» буурап дүжер дугайын аңгыаңгы үелерде болгаш янзы-бүрү хевир-биле көргүзер дээш шедиргелеңгиже чедир алгыржып турган кижилерни ам үеде аажок дувүредип турар. Он-он миллион тонна кацның, хей миллиард киловатт-шак электроэнергияның, химиктиг индустрияның чаа-чаа гигантыларының, колхозтар болгаш совхозтар шөлдериниң эдбек дүжүдүнүң бүзүрелдиг көргүзүглери ажыл-ажыының социалистиг системазының капиталистиг системадан артык шынарлыын тодаргай бадыткап турар.

Чеди чылдың чүгле дөрт чылдарында безин ССРЭ-ге үлетпүрүнүң ниити продукциязы планда төлевилеттинген 39 хуунуң орнунга 45 хуу өскен. 1953 чылдан 1962 чылга чедир үлетпүр продукциязының хемчээли барык 2,5 катап өскен, а АКШ-ка ол чүгле 30 хуу болган. Бир эвес 1957 чылда ССРЭ-ниң үлетпүр продукциязының хемчээли АКШ-тың продукциязының 47 хуузу болуп турган болза, амгы үеде барык 63 хуузу четкен. Совет индустрия чүгле хөгжүлденин темпизи-биле эвес, харын чыл бүрүде ниити өзүлдези-биле америк империализмнин үлетпүр машиназын мурнай базып орар.

Социалистиг чер ажылында чугула базымнар чедип алдынган. Эдээн хей районнарга агаар-бойдустуң таарымча чок байдалдары турааны, тарааның ниити чыылдазы эрткен чылын 9 миллиард пуд азы 147,5 миллион тонна четкен. Ынча хей тарааны бистиң чуртувус кажан-даа ап чорбаан. Күрүненің кедээ ажыл-агый продуктуларын садып алыры дыка өскен. 1953 чыл-биле деңнээрге 1962 чылда тарааны 2 катап хейну, малды болгаш кушту—2,5 катап хейну, сүттү барык 3 катап хейну күрүнеге садып алган.

Үлетпүрүнүң болгаш кедээ ажыл-агыйның дүрген хөгжүлдези-биле кады совет эртем шапкын хөгжүп турар. ССРЭ-ниң космосту шинчилээр талазы-биле чайнинанчак чедиишкиннери, эң улуг электростанцияларны, электри шугумнарын тудуп тургузарында, тудугуун индустриалдыг аргазында, ядролуг энергияны тайбың соруулаларга ажыглаарында болгаш еске-даа хей чүүлдерде шылгарангай чедиишкиннер болза Совет Эвилели делегейде эртемнин болгаш техниканың баштакчы туружунче бүзүрелдиг үүнүп бар чыдарын, а эртемтехника депшилгезинин шиитпирлиг адырларынга бирги черни мырынай эзлей бергенин бүзүрелдии-биле көргүзүп турар.

ССРЭ-де коммунистиг тургузуушкун, оон практикада боттуг түннелдери—ленинизмниң ёлулуг чайнинанчак тиилелгези ол-дур. Улустуң инициативазы биле ленинчи партияның удуртукчу, башкарыкчы ажылчорудулгазының чаңгыс аайындан бистиң улузувустуң төөгүлүг тиилелгелериниң бүдүжү илереп турар. Партия болгаш оон Төп Комитеди дириг амыдыралдың дуржулгазын түнневишаан, ленинчи теориянын улам хөгжүүрүн хандырып турар. Бистиң партиявыстың холунда ленинчи салгал—коммунистиг тургузуушкунунуң бүгү практиказы-биле үргулчу сайызыңгайжып, байып турар дайынчы чепсек. Партияның Төп Комитеди бистиң улус ажыл-агыйывыстың курлавырларын болгаш арганарын улам долу ажыглаар соруулга-биле бүдүрүлгени удуртурунуң бүгү системазын үеним негелдериниге дүүштүр ленинчи угаангыры-биле эде тургузуп турар.

Бо талазы-биле улуг хемчеглер СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунга төлевилеттинген. «Партия органнарының ажылында кол чүүл—ол дээрге бүдүрүлге деп бис дорт чугаалап турар бис. Бүдүрүлгени хөгжүдер соруулга-биле бистиң курлавырларывысты, бистиң кадрларывысты, бистиң бүгү күштеривисти эң эки ажыглаары эргежок чугула» — деп, Н. С. Хрущев демдеглээн.

СЭКП ТК-ның ноябрь Пленуму партия органнарының структуразының үндезининге бүдүрүлге принципин адаандан үстүнге чедир салыр деп доктааткан. Партияның эге организациялары мурнунда-ла бо принцип ёзугаар тургустунган. Ол принцип ам партияның удуртур органнарының шуптузунда нептереттинген. Калбак ажылчы массаларның дорт киржилгезинге үндезилеттинген пар-

Республиканың малчыннарында

Партком бюрозунга

Улуг-Хем районнуң «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң № 3 бот-орулга-чарылгалыг хойжу бригадазының ажыл-чорудулгазының дугайын СЭКП-ниң Улуг-Хем комитединиң бюрозунга чоокта чаа чугаалажып көрген. Бригаданың ажылының дугайында информацияны ооң бригадири коммунист эш Чаш-оол кылган.

Бригада эрткен чылдың эгезинде түргүстүнген, чуртталга бажыңнарыбиле болгаш мал кажаалары-биле бүрүн хандыртынган. 1962 чылда 51 центнер дүк бүдүрер планын 56 центнер кылдыр күүсеткен. Бригаданың кежигүннери Шактар-оол, Долдай-оол олар боттарының кадарын турар төрүүр хойларындан чаш төлдү бүрүн эп естүргеш, мурнакчылар болганнар. Бригада эрткен чылын мал чеминге 450 тонна силос белеткээр онаалдазын күүсеткен.

Ынчалза-даа бригаданың ажылында улуг четпестер барын бюро демдеглээн. Бригада эрткен чылын кол ажыл-агыйжы көргүзүүлерни күүсегпээн. Хойнуң баш санын өстүрериниң планын чүгле 76 хуу күүсеткен. Төрүүр чүс баш хойга онаалтыр чүгле 50 баш хураган алган. Бригада малынга 200 тонна сиген кезип белеткээр планындан чүгле 97 тоннаны белеткээн. Бо четпестерниң уламындан бригада эрткен чылын орулга планын база күүсетпээн.

Малга бөдүүн чемнерни четчир хемчээлдия-биле күүседип албаанындан ам үеде бригаданың арын баксыраан хойларынга бээр сиген чок бооп турар.

Ооң ынай малчыннарның культура-амыдыралын экижидер дугайында хемчеглер бригадада ам-даа четпес алдынган. Малчыннар бажыңнарын чугайлавайн турар, чунар бажын, садыг, кызыл булун, клуб бригада төвүнде чок. Ынчангаш малчыннар кино, концерт көрбейн турар.

Адак сөөлүнде бригаданың 1963 ажыл-агый чылында ажыл планы чок, малчыннар боттарының бүдүрүлге онаалдаларын ам-даа билбес. Бо бүгү четпестерниң болуп турарының кол чылдагааны болза, бригаданың бригадири эш Чаш-оолдуң кижилерден негелдезинин, оларның ортузунга организакчы ажылдың кошкаандан болуп турар деп партком бюрозу демдеглээн.

Бригаданың ажылында ындыг улуг четпестер турда совхозтуң дирекциязы болгаш ында партком, ажылчын комитет дээштиг хемчег албайн турарын база бюро айыткан.

М. БАЛЧЫЙ-ООЛ.

Мурнакчы ферма

«ҮТКА 25 чылы» совхозтуң Иштии-Хем фермазының коллективи сүт бүдүрер талазы-биле чарышка алаан каш чылдарда тиилекчи болуп келген. Бо чылдың бирги кварталында оларның көргүзүү Улуг-Хем районда база бедик болган.

Коллектив ниитизи-биле 665 центнер сүттү бүдүрген азы үш айларда инек бүрүзүнге онаштыр 332 кг сүттү сагган. Чамдык саанчыларның көргүзүү ооң ыракта бедик. Чижээ, Федосья Макарова—395, Шулуун Билинмаа—394 килограмм сүттү саап алган.

Фермада улуг күш негеттинер ажылды механизастаар талазы-биле хемчеглерни база организастаан. Холбиле саалда үезинде эвээш эвес кижи кужу чарыгдаттынып, ажылдың бүдүрүкчүлүү база бедивейн турган. Электри саалда аппарадын ажыглалга киргениниң эгелээш, бир кижи 30—35 инекти саап, сүт бүдүрерин улам көвүдедип турар. Фермада ам чүгле 6 кижи бүгү инекти саарын тавында хандырып турар.

М. ДАЛАА.

БЕДИК АТ ДЭЭШ

Ишкин-Аксының сүт-бараан фермазының коллективи коммунистиг күш-ажыл фермазы деп атты чедип алыр дээш чарышка чоокта чаа киржип эгелээн. Хөй кезии комсомолчу аныяктар болур бо найыралдыг коллектив коммунистиг ёзу-биле ажылдаар, өөренир, чурттаар; шуптузу чаңгызы дээш, чаңгызы шуптузу дээш — деп принципти барымдаалап ажылдап турар.

Олар инектериң чемгерилгезин эжижидип турган, сүт саалдазын улам көвүдетпишаан, эрткен кыжын зоотехниктиг белгүмге шупту өөренип кыштааннар.

Ферманың саар инектерин ийи кодан кылдыр үзүп тургускан: бирээзи Ишкин-Аксында, өскези Ак-Аксында. Белгүмнүң башкылары: Ишкин салбырның зоотехниги Сат Артур, ветфельдшер Михаил Очур олар бирги коданның ажылдаачылары-биле 13 удаа, ийигизинин-биле 15 удаа кичээл эрттиргеннер. Кичээлдериң сонуурганчыг болуп турары дыңнакчыларның идепкейин бедиткен.

Ийи коданда ажылдап турар кижилер аразында социалистиг чарыштыг. 1962 чылда ферма сүт бүдүрериниң планын 107 хуу күүсеткен. Чыл түңнелинде Ишкин-Аксының саанчылары чарышка тиилеп үнгеннер. Олар ниитизи-биле 75 тонна сүттү, а бир инекке онаштыр 1170 килограммны; Ак-Аксының саанчылары 64 тонна сүттү азы бир инекке онаштыр 1068 килограммны сагганнар.

Бо чылдың бирги кварталында Ишкин-Аксының саанчылары 12,5 тонна сүттү бүдүрүп, инек бүрүзүнден 357 килограммны, а Ак-Аксының саанчылары 10,2 тоннаны азы инек бүрүзүнден 319 килограмм сүттү сагганнар. Ынчангаш Ишкин-Аксының саанчылары тиилекчи болбушаннар. Саанчылардың аразында Түлүш Брайна бирги кварталда инек бүрүзүнден 473 кг сүттү саап, чарышка тиилекчи болган.

Ферманың ажылдаачылары амыдыралының культурлуг деңнелин бедидери-биле биче эвес ажылдарны кылып турар. Ишкин-Аксында чунар бажың ажылдап турар. Боттарының аразында арыг-шевер комиссиязын тургузуп алган.

С. ПАВУ.

Үргүлчүлеп турар

Таңды районда «Тиилелге» совхозтуң № 2 хойжу бригадазы хойларны дөрт кезек черде ажаан турар. Кодан бүрүзүнде хой февральдан эгелеп массалыы-биле болдап эгелээн болгаш ооллаашкын ам-даа үргүлчүлевишаан. Ак-Дашта хоочун хойжу О. Дажый-ооллуң кадарган хоюнуң ооллаашкыны ам адакталган. Чоокку хүннерге чедир ооң коданында 580 баш хой төрээн, хураганнары менди доругуп турар.

Республиканың мурнакчы малчыны М. Акан-ооллуң кадарган хою база хүр кыш ажып, менди ооллап турар. Хойжунуң белен эвес ажылхерээнге уруу М. Шыртың улуг дузаны чедирип турар.

О. НАЗЫН-ООЛ.

—⊙—

Шылгарангай шүлүкчү

(Демьян Бедныйның төрүттүнген хүнүнден бээр 80 чыл болганынга)

«Демьян Бедныйның дугайында кым дыңнаваанын?—деп, 1923 чылда бижээн бир чүүлде айтыргаш, аңаала харыылаан: — Ону бүгүде дыңнаан!». Ол чүүлде Демьян Бедныйны ёзулуг улусчу шүлүкчү, Октябрьның социалистиг революциязының кайгамчыктыг ыраажызы-дыр, сөстери бистиң дайзыннарывысты хайыра чок, оларны өлүмүг күш-биле чылча шаап турар дайынчы сатирик-тир деп адаан.

Коммунистиг партияның шынчы оглу, чалбыыштыг пропагандист болгаш агитатор, Октябрьның медээ берикчизи — деп, бистиң улус Демьян Бедныйны ынчаар билир. Ооң чогаалдары — социалистиг революцияның, хамааты болгаш Ада-чурт дайыннарының шүлүк-биле бижээн төөгүзү. Ол дээрге — социализм тургузуушкунуңуң маадырлыг аялгазы-дыр. Партийжи болгаш улусчу чорук—ооң чогаал ажылының дириг агымы.

Демьян Бедныйның шүлүк чогаалы Коммунистиг партияның, В. И. Ленинниң салдарыбиле хөгжүп, быжыгып келген. Улуг баштыңчы ооң чогаал ажылын кичээнгейлиг-биле хайгаарап турган. Ленинниң эң чоок чораан кижилериниң бирээзи Бонч-Бруевичиниң сактып турарындан алырга. Владимир Ильич Демьян Бедныйның чогаалын кайгамчыктыг ээлдээ-биле, чоогу-биле, ынакшылдыы-биле көрүп турган. Ооң чогаалдарын Ленин черле чечен, черле эки бижиттинген, чазыг чок, хараалче ылап шыгаан турар деп үнелээн... Демьян Бедныйның чогаал ажылын ол эң-не кичээнгейлиг-биле көрүп чораан.

Ленинни шүлүкчү болза идея талазы-биле сүмелекчизи деп санап чораан. «Бүгү-ле чүүлдерге, мээң ажылымга безин, ленинчи удуртулга көстүп турган!»— деп Демьян Бедный демдеглеп турган. «Басняны камгалап» деп шүлүк-биле бижээн фельетонга ооң бижээни:

Ынай куштар хойзуп чораан хөрээдаа чок,
Ыяш кезиир араатаннар боолазын деп,
Мээң шүлүүм хаанаарның ыттарынче
Месилдежип, чидиг, күштүг халдазын деп,
Мени ЛЕНИН кезээ-шагда углап чорду.

Демьян Бедныйның шүлүкчү үнү миллион-миллион кижилерге чедип, партияның болгаш чонуң хөрээ дээш демиселче оларны кыйгырып турган. Ынчангаш Коммунистиг партия улусчу шүлүкчүнүң чогаал ажылын бедиибиле үнелээн. Ленин дириг турда-ла Совет чазак Демьян Бедныйны дайынчы Кызыл Тук орден-биле шаннаан. Ынчаарта шүлүкчү 50 хар хараланда Ленин орден-биле ону шаннаан.

«Бедик идейлиг болгаш чечен мөргежилдии—совет литератураның болгаш уран үүлдүң улуг күжү» деп бодунуң чугаазында Демьян Бедныйның дугайында Н. С. Хрущевтуң чугаалааны болза: «Шүлүкчү болза революция дээш демиселчилериң дайынчы чыскаалынга турган болгаш бодунуң бүгү кайгамчык улуг мөргежилин мөлчүкчүлериң дарлалындан ажылчы чоннарны хостаарының улуг хөрээнге бараан болдурган...

Ам безин мээң салгаамның кижилери байырлалдыг байдалга ужуражы бергенде, хамааты дайынның үезинде боттарының эрткен үезин өөрүшкүлүг сактып келгеш, Демьян Бедныйның ырларын ырлай бээрлер, чүге дээрге ол ырлар ам-даа болза чаа болгаш амгы үеним болуп дыңналып турарлар».

Ооң чогаал ажылында Ленин, партия болгаш чон—бир бүдүн болуп турар. «Чер, эрге-шөлээ, ажылчын үлүг дугайында» деп шүлүглелде ол онзазы-биле илереттинген, ону 1917 чылдың Октябрьның мурнунда-ла бижээн, оон ыңай Октябрь сөөлүнде бижигилээн хөй-хөй шүлүктериндe болгаш шүлүглелдериндe: «Ажылчын байыр чедириишкини», «Ынакка», «Кол кудумчу», «Кым-даа билбээн», «Чер! Чер», «Черниң аас-кежин» болгаш өскелерде-даа үстүнде тема база илереттинип тургулаар, ол чогаалдар совет чечен чогаалдың алдын фондузунда кирген.

Шүлүкчүнүң чогаалдарының онза күжү чүде турган дээрге, бистиң партияның чечен чогаал болгаш уран чүүл талазы-биле сорулгаларына, политиказына, В. И. Ленинниң чогаал-эстетика талазы-биле үзел-боза-

лын амыдыралга боттандырары дээш партияның демиселинге тааржып турары болур-дур. Бодунуң «Айлаң кушкаш» деп шүлүүнүге ажылчын болгаш тараачын шүлүкчүлерже көрүүп Бедныйның бижээни:

Силиг, чараш, күштүүлериң дөзү чүдел?
СИЛЕР ЛЕНИН ЧАГЫЫ-БИЛЕ КҮШТҮГ СИЛЕР!!

Партияның болгаш чонуң хөрээ дээш, «коммунистиг тургузуг» дээш демисежирин бодунуң шүлүк чогаалының кол хүлээлгези кылдыр Демьян Бедный көрүп турар. Төөгү боду коммунизмниң өөдүр улуг идеязының чорудукчулары болурун биске хүлээткен деп удаа-дараа ол чугаалап чораан. Ол болза чонуң амыдыралын ооң бүгү-ле илерелгези-биле көргүзеринче кыйгырып чораан.

Чонуң кежиин сеткил-биле шыяр болза,
Чонуң өөрүүн боду-биле адаар болза,
Шүлүкчүлер ынак, бедик кижилер боор,
Шүлүктери чонуң чүрээн шимирт кылыр.

Бөдүүн совет кижилер—чаа амыдыралдың тургузукчулары Демьян Бедныйның лириктиг маадырлары болуп турар. Чижээлээрге, «Чечектер болгаш дазылдар» деп шүлүкте алдарлыг колхозчу Паша Ангелинаның амыдыралының, күш-ажылчы маадырлыг чоруктарының дугайында чечен хандыкшылдыы-биле чугаалап турар. Хөй-хөй шүлүктериниге ажылчынарның болгаш колхозчуларның дугайында сеткил хайыышкыныы-биле ол бижип, социалистиг тургузуушкунуң фронтуларынга бистиң чонуң чедип алган чедиишкиннерин алгаалаан чораан.

Бодап көөрге, атомну штурмнап турар совет кижини бистиң чуртка бирле дугаар ырлап эгелээн кижи Демьян Бедный болур-дур. 1928 чылдың ноябрь 25-те «Атомга чеде берген» деп шүлүкке парлалгадан допчу дыңнадыгны чугаалаан: Ленинград университединиң аспирантылары атомнуг ядро айтырыын шинтпирлээринге баштайгы базымны кылган. Буржуаз делегейге ол дыңнадыгны мындыг ажыг хорадал-биле хүлээп алган:

Совет арга — Европаны ат-ла кылды —
Согурну көр—тывызыкты тыпкан ол-дур.
Бистиң дөстү дазылындан турар дээн-дир,
Биеэ ямбы эргевисти үрээр дээн-дир.
Оон ыңай шүлүкчүнүң дараазында кайгамчык сөстери бар:
Тура казар, каспас-даа бол, эртемни көр,
Туюлунда — Октябрьның чылы кирген.

Чаа кижи дээш демисел, бистиң кижилеривисти социалистиг бедик медерелдиг кылдыр кижизидери—Демьян Бедныйның чогаал ажылында кол темаларның бээзи. Ленинчи чагыны ол чүткүлдүг, ыдыктыг күүседип, коммунизмге өжээнешкек реаксылыг идеологияга удур ёзулуг революсчу демиселди хайыра чокка ол чорудуп келген. Амыдыралга биче буржуазчы чоруккa, арага-дарылаар, хулинганнаар чоруккa, ажыл кылбас маңгыстарга, шажынның артыышкыннарынга удур килең-биле ол демисежип чораан. Чаа амыдыралды тургузарынга совет кижилериниң чедиишкиннерин алдаржытпышаан, бистиң бурунгаар шимчээшкиниивиске моондак болуп турганнарга удур Демьян Бедный хайыра чок демисежип чораан. Хожудап турар бүдүрүлгелериниң болгаш колхозтарның удуртукчуларын, бюрократтарны, хээлилекчилерни, маңгыстарны чидиг фельетоннарынга, басняларынга шүлүкчү сойгалап бижиир турган.

«Дидим-не, ооддар!» деп шүлүүнге Демьян Бедный ленинчи Ажылчын-Тараачын инспекциянның — ажылынга ажылчы чоннарның калбак массаларынга даянып турарларның серемчилелдиннге магадап турар. Бистиң чуртка ону чонуңуң могаг чок контролёру деп адааны таварылга өвес.

Демьян Бедный бодунуң чогаал ажылынга бистиң амыдыралывыста кайгамчыктыг, революсчу чүүлдерни бадыткап чораан. Ооң-биле кады ол болза империалистерниң тайбыңга ынак бис дээр чагдымчак чоруун сойгалап турган, Бистиң улузувустуң алдарлыг эрткен үезиниң дугайында чугаалавышаан, бир эвес фашистер бисте халдап келир болза, Совет Эвилелиниң болгаш ооң шериниң тиилээрингe бүзүрелин Демьян Бедный база илередип чораан, ол дугайында ооң мындыг одуруглары бар:

Калчаарааштың дембээрээштиң
Ханныг дайын өскүдүпсе,
Төрээн чурттуң кандыг күштүүн
Тө каап берип, тиилээр бис.
Бүгү сонет кижилериниң
Бүдүш болган—аштырбазын,
Маадырлыг кандыг үүлээ
Магадаарын көргүзер бис!!

Демьян Бедный бо одуругларын гитлерлиг Германияның ССРЭ-ге халдаарынга чедир дөрт чыл мурнунда бижээн. Немец-фашистиг шериглер Советтер чуртунуң кызыгаарларынче халдап кириптер билек-ле, ааскежин дээш, шыныг херек дээш демиселдиң мурнуку одуруунга шүлүкчү турупкан. Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында ийи чүс ажыг чогаалдарны ол бижип «СЭТА-ның соңгаларынга» хөй-хөй шүлүктерин база бижээн.

Демьян Бедныйның шүлүктери, ырлары, баснялары, фельетоннары дайзынга удур ыдыктыг демиселди чорудар талазы-биле бистиң партиявыска дузалап турган. Совет Эвилели—«маадырларның чурту», харын ооң ужурунда ол тиилээр!—деп шүлүкчү шыны-биле көрүп турган.

Улуг Октябрьның оюнда—1941 чылдың ноябрь 7-де—Демьян Бедный сураглыг шүлүк одуруглары дайзынны тиидээр, мен чонумга муңмуң катап бүзүрээр мен деп бижип турган.

Шүлүкчү тиилелгениң хүнүнге чедир чурттаан болгаш ол дугайында «Тиилелгениң байырлалы» деп шүлүктү бижээн. Аңаа Демьян Бедный бүгү делегейге тиилелгелиг чидиг кызыл тук дээрже кинскип үнду. Төрээн чурт байырлап тур деп чувени онза уран чечени-биле чарлаан. Демьян Бедныйның дайынчы шүлүк чогаалы ам-даа болза бистиң литератураның болгаш уран үүлдүң ажылдакчыларынга кайгамчыктыг үлегер, коммунистиг партийжи, бедик дайынчы идейлиг болурунуң үлегери-дир.

Тайбың, демократия болгаш социализм дээш улуг тулчуушкунга Демьян Бедныйның сөстери ооң дириг чоруур үезинде турганы-биле дөмей чидиг, боттуг болуп артып калган. Ол болза совет кижилерни коммунистиг даартагы хүн дээш тулчуушкунче кыйгырып турар.

(Филиология эртемнериниң кандидады А. ПЕРМЯКОВТУҢ үүлүндеи).

Сес чыл улаштыр

Дөртен аътты чарыштырган
Дөңгеликтиг Дөге баары...

Улустуң ыр-шоорунда кирип турар Дөге бо-ла болгай. Арты-иштинде көстүп баткан буттарында, хат кирбес ыжык ой-чигинде, оргулаш ховуларында чаттылып өттүүн, эрээн-шокар мал-сүргүг-биле кастаныпкан Дөге, терен суглуг ак-көк хемнинг солагай талакы эринде чечектелип сайзырап турар, сайгылгааны чайнаан, радиозу ырлаан каасчараш хоорай-биле кыйгыржып, оюн эрээн чүве дег, хереп алган турар.

«Өлчейлиг чер болгаан, кандыгдаа берге кыжын Дөгелерге мал чудаар эвес» деп, улустуң чугаалажып турары-ла шын. Бо чылын аңаа ийи колхозтуң, бир совхозтуң алаан каш муң хойлары он ажыг коданга хүр кыштаан. Бин-Хем районда «Кызыл тараачын» колхозтуң хойжузу Салчак Чадамбаевич Селбисал ол коданнарның бирээзин ажаап турар.

Салчак Чадамбаевич 1952 чылда колхозка кирген. Баштайгы үш чылдарда кадайы Салчак Өпеймаа саанчы болуп ажылдап, а Селбисал тудугжулап турган.

— 1955 чылдан эгелээш-ле малдан салдынмайн келдим—деп, Салчак Чадамбаевич чугаалады.—Бо берге ажыл чүве-дир. Маңаа ынчангаш белен-селен кижилер ызыртынмайн баар-дыр. Бо кадай-биле бис шору дээн кызымак улус бис, ол хереде-ле чамдыкта бергедей бергилээр турду. Малдың оъдун, суун таарыштырар, кышкы үеде чиир чемин сөөртүр дээш ажыл-ла хөй. Эки кызыпкылайып ажылдаарга, мал менди өзер боор чүве-дир. «Кежээ кижи мал өстүрер» деп улустуң чугаалажыры шын-дыр.

— Чыл бүрүде-ле хой кадарып келген силер бе?—деп, оон айтырдым.

— Баштайгы удаазында чылгычыладым. Оон соонда инек база кадардым. Хой кадарырынга киргеш, алды чыл ажып тур мен.

Бодунуң хой кадарып турар аргазынга хамаарыштыр ол мынча диди:

— Шала күскээр, хар чуга, хойлар шыырак турда, ырак черлерни, хар, хөртүк дуглантар одарларга хөй кадарып турдум. Хоочун малчыннарның ол аргазы черле шын-дыр. Мен аңаа бүзүредим. Кыжын соок дыңзын, хүн дургузу кыскалап, хар улгады бергенде, аал чанында чоок, даштыг, чуук черлерни кадарар. Кыжын соок чыварда малды эрте ажытпайн, хүн шалып дээп, бичии чөреп, чымчай бергенде одарладып үндүрерге эки чүве-дир.

— 1962 чылда кандыг көргүзүүлерлиг болдуңар?

— Мунне шору болган ийин—дээш, хойжу хүлүмзүрүп кагды.—1961 чылдың күзүнүнде кадарарыбиле хураганнар хүлээп алган кижи мен. Хураганның кыштыы эки болур чүве-дир. Чүгле кадарчы кижиниң мөргежилдиг кадарарындан хамааржыр. Ол аныяк малдарны бажын дозуп, ол-бо сайгара сүрүп, түда кадарар херек. 562 хураганнарны менди чыл ажыр кадаргаш, баш бүрүзүнден 2 кг дүктү кыргып дужаагаш, планымны 114 хуу күүсеттим.

— А бо чылгы хүлээлгенер кандыгыл?

— Ам коданымда 540 баш тогду хойлар бар. Болардан чаңгыс-даа башты оскунмас дээш, шырбайып-ла тур мен. Тогдулар эки кыш аштылар. Дижеп чоруур малдарга кыжын оттаары берге чүве-дир. Ынчангаш онза сагыш салыышкыны, мергежилдиг кадарары негеттинер апаар. Ам боларның баш санын менди камгалап алыр, тогду бүрүзүнден 3 кг-ан эвээш эвес дүктү кыргып дужаар хүлээлгелиг кижи мен.

Чурукта: Салчак Селбисал.

А. КУЛАРОВ.
Фото авторнуу.

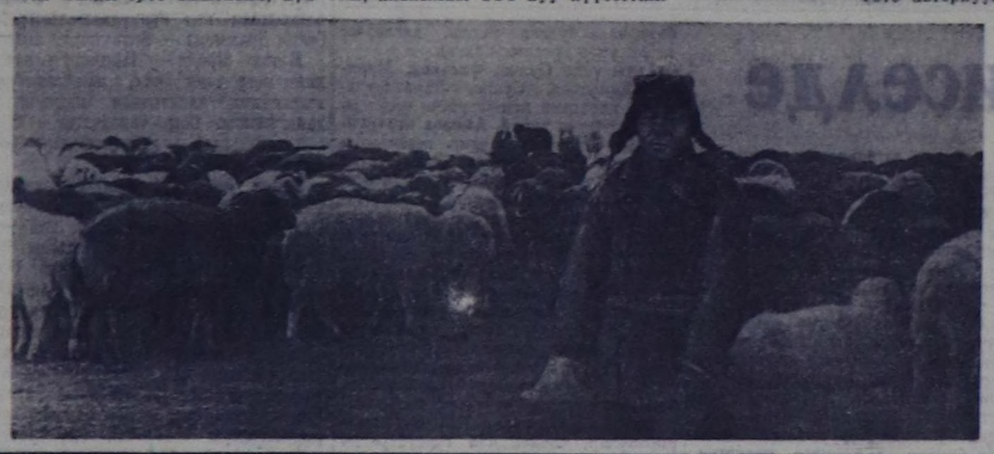

тия-күрүне контролюнуң ленинчи идеяларын партия бүрүнү-биле катап тургускан.

Улус ажыл-агыйынга партийжи удуртулганы сайзырангайжытканы коммунистиг тургузуушкуннуң күчүлүг дүргедедикчизи болур ужурлуг.

Бистиң амыдыралывыстың ленинчи норма-чижээ улустуң политиктиг болгаш күш-ажылчы идепкейинде каракка көзүлдүр илереп турар. Улетпүрнүң мурнакчы бүдүрүлгелериниң эгелээни күш-ажылдың эң бедик бүдүрүкчүлүү дээш шимчээшкин. Краснодар крайның Усть-Лабинск бүдүрүлге эргелелиниң ажыл-ишчилериниң тарааны, эштти, сүттү болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин көвүдедир дээш бүгү улустуң чарыжын калбартырынче кыйгырган кайгамчыктыг эгелээшкини, ол ышкаш өске-даа хөй-хөй чогаадыкчы эгелээшкиннер, совет улустуң маадырлыг күш-ажылы — коммунизм дээш демиселге чаа тиилелгелериниң чугула магадылалдары бо-дур.

Коммунистиг тургузуушкуннуң түңнелдери совет кижилериниң материалдыг чаагай байдалының болгаш культурлуг деңнелиниң чайгылыш чок бедип турарындан тодаргай илереп турар. Бистиң чуртувустуң национал орулгазының өзүлдезиниң темпизи капиталистиг чурттарның национал орулгазының өзүлдезиниң темпизинден дыка ажып турар. Сөөлгү он чылдар иштинде Совет Эвилелиниң национал орулгазының чылда ортумак өзүлдезиниң темпизи 9,2 хуу болган, а ол-ла үе иштинде АКШ-тың—чүгле 2,7 хуу. Совет улус хүн келген тудум-на байлак, эки чурттан турар. Чурталга тудуунуң калбарыышкынындан, бараан саарылгазының өзүлдезинден, улустуң угаан-бодал негелделеринге партияның сагыш салыышкынындан, бистиң бүгү-ле тиилелгелеривистен СЭКП-ниң ленинчи угланыышкынының улусчу шинчизи илереп турар.

Коммунистиг идеалдарга бүгү кижилерни кижизидери коммунизм дээш демиселге эң чугула ужур-дузалыг. Бо дээрге партияның идеологтуг ажылында амгы үеде кол сорулга болуп турар. Партия бодунуң курлавырларында бар бүгү идейлиг чепсекти ажылчы чонну коммунистиг ёзуга кижизидер сорулгага ажыглап турарының ужуру-даа ол. Идеологтуг ажылды экижидер дугайында партияның болгаш ооң ленинчи Төп Комитединиң үргүлчү сагыш салыышкынының чаа чайыннанчак чижээ—партияның болгаш чазактың удуртукчуларының чогаадыкчы интеллигенция-биле ужуражыыш к ы н ы, СЭКП-ниң Төп Комитединиң майда болур Пленумунга партияның идеологтуг ажылының ээлчеглиг сорулгаларын чугаалажыр деп турары болуп турар.

ССРЭ-де коммунистиг тургузуушкуннуң практика кырында чедиишкиннеринде сиңниккен өлүм чок ленинчи өөредигниң чырыы ам үеде чер бөмбүрээнің эң-не ырак булунарынче хереленип турар. Экономиктиг болгаш политиктиг дүрген депшилгениң кара чаңгыс шын оруу—ленинизмде, ниитилелди социалистиг ёзу-биле чаарты тургузарында.

Совет Эвилели-биле сырый каттышкан он ажыг социалистиг чурттар ленинчи оруктап хөгжүп орар. Делегейниң үлетпүр бүдүрүлезинде социализм чурттарының үлүг-хуузу чыл келген тудум-на өзүп турар. Ам безин социалистиг чурттарның каттышкан продукциязы сайзырангай капиталистиг чурттарның үлетпүр продукциязының барык 64 хуузу болуп турар.

Капитализмден социализмче шилчилге кызыы национал эвес, а делегейниң төөгүлүг чаагаар чорудуушкуну болур, социалистиг чурт бүрүзү өске социалистиг чурттарның, бүгү социалистиг лагерьниң дузаламчызын хереглээр апаар дээр дугайында ленинчи өттүр көрүүшкүнү дайын сөөлүндеги үе кайгамчык долузу-биле бадыткаан. Социализмниң делегей хемчээлинге тиилээриниң чугула үнер дээр — коммунистиг болгаш ажылчын партияларның пролетаржы интернационализмниң ленинчи принцивинге шынчы болурунда.

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 93 чыл оюнуң бүдүүзүнде ленинчи идеяларның эртинезинче катап-катап эглип көрбүшаан, бистиң иштики болгаш интернационалчы сорулгаларывысты ооң өөредии-биле шууштурбушаан, бис ленинизмге шынчы чүве бистиң партиявыстың күжү, делегейниң революстуг шимчээшкининиң күжү, делегей хемчээлинге социализмниң келир үедеги тиилелгезиниң эң-не идегелдиг магадылалы болурун көрүп турар бис.

ТАЙБЫҢНЫҢ ЛЕНИНЧИ ПОЛИТИКАЗЫ

Ленинизм — СЭКП-ниң тайбынга ынакшылдыг туруштуг политиказынга ооң идегелдиг компазы. Тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынының болдунуп болурунуң дугайында ленинчи өөредиг делегейнин эң нарын революстуг практиказынга элээн каш он чылдарда хынаттынган болгаш бодунуң амыдыралчызын болгаш күштүүн көргүскен.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының тиилээн хүнүнден бисти аңгылап турар дөртен беш ажыг чылдар делегей арезазында улуг өскерлиишкиннерге чедирип келген. Күштерниң деңзигүүрү социализмге ажыктыг кылдыр үндезини-биле өскерилген. Ам империализм эвес, а делегейниң социалистиг системазы, империализмге удур, ниитилелди социалистиг ёзу-биле чаарты тургузар дээш демисежип турар күштер төөгүнүң хөгжүлдезиниң кол угланыышкынын болгаш кол утка-шынарын тодарадып турар.

«Ам үеде дайынның характериниң өскерилгени-биле, тайбынның болгаш социализмниң күштеринге ажыктыг кылдыр өскерилген күштериниң чаа деңзигүүрү-биле тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның политиказы улам-на улуг ужур-дузалыг, сорулгаларлыг болгаш хүлээлгелерлиг апарган, шынында чаа утка-шынар-биле долдунган. Ооң эчис сорулгазы—экономиктиг тайбын чарышка социализмниң капитализмни тиилээринге улам-на таарымчалыг байдалды хандырары болур»—деп, эш Н. С. Хрущев чугаалаан. Ол идеяның эң дээди утказы—делегей дайынын ам үеде чайладыры, а келир үеде ону ниитилел амыдыралындан шуут үзүткаары болур.

Тайбың дээш демисел социализм дээш демиселдиң эң чугула үүлү. Ажылчын аңгының революстуг шимчээшкининиң, национал-хосталгалыг шимчээшкининиң чаңгыс-даа айтырыы тайбың дээш, делегейниң термоядролуг дайынын чайладыры дээш демиселден башка кылдыр ам үеде көрдүүнүп шыдавас.

Империализм-биле идепкейлиг демисежириниң, бүгү-ниити тайбын дээш, социализм дээш демиселдиң ленинчи стратегиязы коммунизмниң идеологиязын кажангызындан-даа артык бедик алдаржыткан. Ийи улуг-ланышкак системаларның аразынга тайбың кожа-хелбээ догуннаашкын дээш туржуп турган, коммунистиг партиялар бодунуң талазынче делегейниң айыыл чок чоруун үнелеп турар ажылчы чоннарның чаа отрядтарын чаалап ап турар. Дайын мурнундагы чээрби чылдарга бодааргa, дайын сөөлүндеги 15 чылдарда капиталистиг чурттарга 2,75 катап хөй ажылчыннар болгаш албан-ламкчылардың ажыл соксатканының фактызы империализм делегейинде аңгы тулчуушкуннарының өзүп турар калбарыышкынының дугайын тодаргай көргүзүп турар.

Тайбың кожа-хелбээ догуннаашкын биле социализмниң үндезин эргеажыктарының аразында ханы харылзашкааның утка-шынары чүдел дизе, социализмниң хөгжүлдези болгаш быжыгыышкыны тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынга таарымчалыг байдал болуп турарында болгаш тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның чедиишкиннери бодунуң өөлүүнде социализмниң тиилелгезинге дөгүм болуп турарында.

Оон аңгыда тайбың кожа-хелбээ догуннаашкын национал-хосталгалыг демиселдиң перспективазын эжижидип, хосталгазын чедип алырын ораладжып турар улустарже империалистиг халдаашкынны бергедедип турар. Мону сөөлгү чылдарның болушкынары улам тодазы-биле көргүскен. Бир эвес совет эрге-чагырганың баштайгы чылдарының үезинде чер бөмбүрээнің чурттакчы чонунуң барык 70 хуузу колонияларга, чартык колонияларга болгаш хамаарылгалыг чурттарга чурттаан турган болза, ам үеде арткан колониалдыг өжелелдерде черниң бүгү чурттакчы чонунуң чүгле 1,5 хуузу чурттаан турар.

Азияда болгаш Африкада сөөлгү чылдар дургузунда он-он хамаарышпас чаа күрүнелериң тургустунганы дээрге, национал-хосталгалыг шимчээшкин тайбының байдалдарында улуг чедиишкиннерни чедип ап болур дээрзин бадыткаан турар.

Империализмниң колониалдыг шивээзиниң дүндерилгениниң чүс-чүс миллион кижилерге хосталгаже, аас-кежиктиг амыдыралды чедип алырынче орук аштаттынып турар.

Адактың сөөлүнде тайбың кожа-хелбээ догуннаашкын капиталистиг илчирбениң чаа звеноларынга чаза таварыышкынының болдунар аргазын улгаттырып турар. Кубага социалистиг революцияның тиилээни бо талазы-биле онза тода херечи болуп турар. Хосталганың ортулуунче контрреволюцияны экспорттаар дээн америк империализмниң хөй санныг оралдажыышкыннары куба улустуң бодунуң маадырлыг демисели-биледаа, база Совет Эвилелиниң болгаш өске-даа социалистиг күштериниң чаа дайынны чайладырынче угланган идепкейлиг хөделиишкининиң ачызында-даа үзе шаптынган.

Тайбың кожа-хелбээ догуннаашкын бистиң планетавыста бот-боттарынга удурланышкак ийи системаның—социализмниң болгаш капитализмниң бар турар боттуг фактызын көргүзүп турар. Мынчангаш, кандыг-бир үеде оларның аразынга компромисс чайлаш чок болур апаар. Пролетариаттың буржуазияга удур аңгы демиселинге компромисстиң чугулазын болгаш боллунуп болурун В. И. Ленин эң баштай-ла үндезилээн. «Ёзулуг революстуг партияның сорулгазы болза, компромисс бүрүзүндей-не ойталаары болдунмазын чарлаарында өвес, а бир-тээ, олар чайлаш чок болганда, бүгү компромисстерни дамчыштыр бодунуң принциптеринге, бодунуң аңгызынга, бодунуң революсчу сорулгазынга шынчызын көргүзеринде болур» деп Ленин айыткан.

Ажыктыг компромиссти аңгы дайзынынга удур демиселге чугула тактиктиг чепсек кылдыр ажыглап болур дугайында ленинчи айтыышкынны чогаадыкчы ажыглаарының үлегер-чижээ болза, Кариб бассейнинге болган кризистиг үезинде Совет чазактың эзлээн туружу болган. Вашингтонуң авантюристиг хөделиишкини-биле кывыстынган делегейниң термоядролуг дайынының былдазы социалистиг күштериниң эвилең, дидим хөделиишкини-биле өөртүнген.

Тайбың кожа-хелбээ догуннаашкын—социализм биле капитализмниң аразында база-ла аңгы демисели, ынчалзажок ол делегейниң термоядролуг дайынынга чедире бербес, ону чайладырын, шуут үзүткаарын ораладжып турар демиселдиң ындыг хевири болуп турар.

Ийи системаның идеологиязының аразында тайбың кожа-хелбээ догуннаашкын турун шыдавас. Аңгы-аңгы социал тургузуглуг күрүнелериниң аразында тайбың кожа-хелбээ догуннаашкын ийи эштеш чок идеологиларның—социалистиг болгаш буржуазтыг идеологиялариың аразында чидиг демиселди черле чайлатпас ужурлуг деп, Н. С. Хрущев бо чылдың март 8-те болган партияның болгаш чазактың удуртукчуларының литература болгаш уран чүүл ажылдакчылары-биле ужуражыышкынга онзалап демдеглээн.

Амдыызында империализм бар турда ССРЭ-де ооң халдап болурунуң айылы хевээр артар дээр дугайында В. И. Ленинниң чагыын партия мыкты-биле барымдаалап турар. Ынчангаш совет даштыкы политиканың чедиишкиннери бистиң чуртувустуң болгаш бүгү социалистиг лагерьниң өзүп турар экономиктиг болгаш дайынчы камгалал күчүзүнге даянып турар. Империализм мурнуку хевээр өңдере чепсегленип турар үеде Совет Чепсектиг Күштерни хөгжүдери болгаш сайзырангайжыдары тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның ленинчи идеязының тиилээринге улуг ужур-дузалыг.

Бистиң партиявыстың ленинчи даштыкы политиказы совет улустуң эрге-ажыктарынга бүрүн дугжүп турар болгаш бүгү улустуң, кижи төрелгетеннің күзел чүткүлүн илередип турар. Ленинчи угланыышкынның хандыдыкчы күжүнүң үнер дөстери, ол шүгүмнүң бүрүн тиилээриниң магадылалы ында болуп турар.

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнүң 93 чыл оюнуң бүдүүзүнде ооң өөрединиң шынчы салгакчызы бистиң партиявыс коммунизмниң тиилелгези, бүгү чурттарның улустарының аас-кежин дээш ооң туруштуг демисели кижи төрелгетеннің хөгжүлдезинге

КАМБОДЖАНЫҢ КЫЗЫГААРЫНГА ТАЙБЫҢНЫ БОЛГАШ ДҮВҮРЭЭЗИН ЧОК БАЙДАЛДЫ ХАНДЫРАР

Чоокта чаа Камбоджага хайгаарал болгаш контроль талазы-биле делегей комиссиязының даргазы М. Л. Триведи (Индия) камбоджа-мурнуу-вьетнам кызыгаарга болган чепсектиг өнчүк-чөңгөзлерни истеп, хынап көргенинің түңнелдериниң дугайын Индий-Кыдат талазы-биле 1954 чылдың Женева чөвүлел хуралының совет болгаш англи даргаларынга илеткеп, «Камбоджаның кызыгаарларын үрээр чорукту кандыг-даа янзы-биле катаптаарын соксадыры-биле» эргежок чугула хемчеглерни алырын ийи даргалардан дилээн.

Моон-биле холбаштыр Совет чазак ийи даргаларның кады чогаатқан бижиин Мурнуу Вьетнамның эрге-чагыргаларынга чорудар деп саналды Великобританияның чазаанга киирген. Камбоджаның девискээринче Мурнуу Вьетнамның чепсектиг күштериниң халдаашкыннарны өнедиин кылып турарының тодаргай фактыларын ол бижикте айыткан. Камбоджаның кызыгаарын кандыг-даа янзы-биле үрээр чоруктарны соксадыры-биле эргежок чугула хемчеглерни алыр. Камбоджаның тускай догунналшкынын болгаш девискээр талазы-биле бүрүн-бүдүн турар чоруун хүндүлеп көөр деп мурнуу-вьетнам эрге-чагыргаларны ыйгырган үүлдерни ында бижээн. Ындыг болза-даа Мурнуу-Чөөн Азияның районунга дүшкүүрүг чорукту чавырылдырарынче угландырган Совет чазактың саналын Великобританияның чазааның талазындан чогууру-биле детквейн барганы хараадаанчыг болган. Великобританияның чазааның бо чугула айтырыгга эзлээн туружу ол районда байдалды экижидеринге дузалап шыдавас, харын оон туржук, конзазы күрүнелерге удур чаа өнчүк-чөңгөзлерни үүлгедиринче мурнуу-вьетнам эрге-чагыргаларны ол туруш чүгле амдажыдып турарынга чедирип болурунуң барымдааларының барын моон-биле холбаштыр демдеглевейн барып болбас.

Совет чазактың Великобританияның чазаанга сагындырыг бижиин моон адаанда парлаан.

СОВЕТ ЧАЗАКТЫҢ ВЕЛИКОБРИТАНИЯНЫҢ ЧАЗААНГА САГЫНДЫРЫГ БИЖИИ

Индий-Кыдат талазы-биле 1954 чылдың Женева чөвүлел хуралының даргаларының бирээзи болур Совет чазак Камбоджага хайгаарал болгаш контроль талазы-биле делегей комиссиязының даргазының 1962 чылдың ноябрь 2-де чагаазын алган. Ол чагаада Камбоджаның девискээрин үреп турары-биле холбаштыр дүвүрээзинни илергейлеп, Камбоджаның кызыгаарларын үрээрин кандыг-даа янзы-биле катаптаар чорукту соксадыр деп дилегни ийи даргаларга киирген.

Мурнуу Вьетнамның эрге-чагыргалары Кабоджаның кызыгаарынга боттарының агрессчи үүлгедиглерин үргүлчүлеп, нейтралдыг Камбоджаның тускай догунналшкынын болгаш чурт-девискээр талазы-биле дээп болбас чоруун үреп турар деп чүве контроль талазы-биле делегей комиссиязының чоруткан истелге, хыналдазының материалдарындан илереп турар-дыр. Мурнуу Вьетнамның эрге-чагыргалары Камбоджаның кызыгаарларынга чепсектиг өнчүк-чөңгөзлерни организастап, оон агаар делгемин үреп турар. Мурнуу Вьетнамның чепсектиг күштери Камбоджаның кызыгаарларда көдээ суурларынче халдаашкынны кылып, Камбоджаның кандыг-даа кем-буруу чок чурттакчыларын үптеп, дээрбедеп база өлүрүп турарын комиссияның киирген материалдары көргүзүп турар.

Мурнуу-Чөөн Азияга байдалды кадыкшыдарынга дузалаар чүткүлду удуртулга болдурбушаан, Совет чазак Мурнуу Вьетнамның өнчүк-чөңгөзлиг агрессчи үүлгедиглеринче Великобританияның чазааның кичээнгейин чаңгыс эвес удаа көрүндүрүп келген болгаш чогуур хемчеглерни алырын ийи даргаларның мурнундан саналдап турган.

Индий-Кыдат талазы-биле Женева дугуржулгаларының күүселдезин хайгаараар болгаш ол дугуржулгаларны үреп турар хөделишкиннерни болдурбас деп чугула хүлээлге ийи даргаларда өнаашканынга бүзүрелди барымдаалааш, Совет чазак контроль талазы-биле делегей комиссиязының даргазының үстүнде айыткан бижиинде киирген дилээн херекке албайн барып шыдавас болгаш Мурнуу Вьетнамның эрге-чагыргаларынга бижикти ийи даргаларның чорударын саналдап турар. Камбоджаның кызыгаарында өнчүк-чөңгөзлиг үүлгедиглерни соксадырынче ол эрге-чагыргаларны шудургу кыйгырып турар үүлдерни ол бижикке айтыр ужурлуг.

Великобританың чазаа үстүнде айыткан бодалдарга чепшээрежир болгаш нейтралдыг Камбоджага удур Мурнуу Вьетнамның эрге-чагыргаларының агрессчи үүлгедиглерин бодунуң талазындан буруу шаап көөр дээрзинге Совет Эвилелиниң чазаа идеген турар.

(СЭТА).

СОВЕТ ЧАЗАКТЫҢ АКШ-ТЫҢ ЧАЗААНГА НОТАЗЫН ДАШТЫКЫДА КАНЧААР КӨРҮП ТУРАРЫ

Угаазылалдың политиказынга чөрүштүр

БЕРЛИН. (СЭТА). Совет чазактың АКШ-тың чазаанга нотазы ГДР-ниң парлалгазының кичээнгейиниң төвүнде турар. НАТО-нуң хөй талалыг ядролуг күштерин тургузарын төлевилеп турары ракета болгаш ядролуг чепсекче кирер арганы хамыктың мурнунда барыын-герман бүгү бундесверге бээр дээр АКШ-тың болгаш НАТО-нуң өске-даа күрүнелериниң бодалынын илередиишкини болурун ССРЭ-ниң чазаа демдеглээн деп «Нейес дейчланд» солун бижээн. Барыын таланың ындыг политиказы улустар аразында харылзааларга угаазылалдың политиказынга дүүшпес деп, солун демдеглээн. «Нейес дейчланд» солуннуң демдеглээни-биле алырга, Барыын Германияның атомнуг чепсегленишкининге удур кара чангыс арга болза чепсегленишкинни дүжүреринде, тайбың кереэзин чарарында, барыын-берлин айтырыын таарыштыр шиитпирлээринде, НАТО-нуң чурттары-биле Варшава Кереэзиниң кежигүннери күрүнелериң аразында халдаашпас дугайында кереэни чарарында болуп турар.

Берлиниң оон өске солуннары совет нотаның дугайында дыңнадыларны «Боннуң кедерээннеринге кандыг-даа атомнуг чепсекти бербес», «Боннуң эргезинге атомнуг чепсекти тыпсыр чорук харыы хемчеглерге таваржыр дээрзин ССРЭ АКШ-ка медеглеп тур», «Боннуң генералдарынга атомнуг чепсекти бербес» деп эгелер-биле парлап турар.

Угаан-сарыылдыг болур чорукче кыйгырыг

ПРАГА. (СЭТА). Барыын Германияның ядролуг чепсегленишкини-биле холбаштыр Совет чазактың кылган кичээндириниң чаа хемчеглери, дайынның болгаш тайбының айтырыгларын көөрде политика талазы-биле угаан-сарыылдыг болур чорукту илергейлээр ужурлуг деп АКШ-ты болгаш НАТО талазы-биле ооң эвилелчилерин Совет чазактың кыйырган нотазын чехословак улус ханызы-биле билип база деткип турар.

Совет чазактың АКШ-тың чазаанга чоруткан нотазындан тодаргай допчулалдарны бүгү солуннар парлап үндүрген. Барыын-герман милитаристерни ядролуг чепсек-биле деткиир политиканың болдунуп болур өлүмнүг уржуктарын, чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүреринің, Германия-биле тайбын кереэзин чарарының аргазы-биле делегейнің ийиги дайынының артыышкыннарын узуткаарының, делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырарының болгаш күрүнелер аразынга бүзүрежир чорукту быжыглаарының эргежок чугулазының дугайында нотада чугаалаан чүүлдерни солуннар онзалап демдеглеп турар.

НАТО-нуң хөй талалыг ядролуг күштерин тургузарының планы күш төгээр политиканың илередиишкини болур деп «Руде право» солун демдеглээн.

Яков Иванович Чупин Польшаның Познань хоорайынга быжыглаан немецтерни узуткаарынга маадырлыг чоруун көргүскен. Оон бээр 18 чылдар эткен.

Совет чазак ол маадырлыг чоруу дээш ону Алдарның орденинің I чергези-биле шаннаан. Яков Иванович ук шанналды чоокта чаа алган. Мурнунда солдат, оон соонда офицер чораан, ам Кировоградта «Красное знамя» деп көдээ ажыл-агый машиналарының заводунуң слесарьлар бригадазының бригадири, коммунист Я. Чупин болза Алдарның орденинің шупту — I, II, III чергези-биле шаннаткан маадыр апарган.

ЧУРУКТА: Я. И. Чупин болгаш Кировоградтың шериг комиссары, Совет Эвилелиниң Маадыры полковник Д. И. Остюк олар.

Фотозу Г. Верушкининиң

СЭТА-ның фотохрониказы.

Чүректиң ханызындан байыр чедириишкини

ХАНОЙ. (СЭТА). «Восток» деп космос кораблиниң делегейге эң баштайгы ужудуушкунунуң апрель 12-де ийи чыл болган оюн таварыштыр Вьетнамның күш-ажыл маадырлары — ажылчын Ле Минь дык, тараачын До Тиен хао болгаш кезер эмчи Тон Тхат тунг олар совет космонавтар Ю. Гагаринга, Г. Титовка, А. Николаевке болгаш П. Поповичиге байыр чедирген телеграмманы чорутканнар.

Боттарының күш-ажыл маадырларының аразында дөрт совет маадырлар — космонавтар бар болуп турарынга вьетнам ажылчы чоннар чорааарланып турарлар деп, телеграммада чугаалаан.

Совет улуска болгаш космонавтарга чүректиң ханызындан байыр чедириишкинин хөй мун вьетнам өңнүктер чорудуп турарлар.

Ол магалыг хүнден бээр ийи чыл болганын таварыштыр совет эртемденнерге, эштер Гагаринге, Титовка, Николаевке, Поповичиге, бүгү совет улуска изиг байырны чедирип, чаагай күзээшкиннерни кылып тур мен деп, Ханой университединиң ректору Нгуй Ньу контум СЭТА-ның корреспондентизинге медеглээн. Космосту шингээдип алырынга совет эртем болгаш совет улус чаа, улам-на чайынанчак тиилелгелерни чаалап алыр болгаш делегейге тайбынны камгалаарының, кижини кандыг-даа дарлалдан болгаш мөлчүгделден бүрүн хостаарының, бүгү кижи төрелгетенге аас-кежиктиг амыдралды тургузарының херээнге төлептиг салыышкынны оон-биле киирер дээрзинге бистер быжыы-биле бүзүреп турар бис деп, ол уламчылап чугаалаан.

ОКЕАНДА ХАЛАП

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Атлантика океанга шенелделер кылып чораан, суг ишти-биле чоруур «Трешер» деп атомнуг хеменің халапка таварышканын АКШ-тың далай министерствозу чарлаан. Ол хеме Бостондан өөн талаже 220 миль ырак чоруп тургаш, суг иштинче кире берген үезін — апрель 10-нуң эртенгининг 9 шактан эгелээш, оон-биле харылзаа үзүлген.

Сөөлгү дыңнадыглар-биле алырга, хеменің суг иштинче кире берген районнуң суунуң кырында үс көстүп келген. Суг ишти-биле чоруур атомнуг хеменің командазы 130 кижи болуп турар.

ТАЙБЫҢГА УДУР СҮЛЧЭЭ

СОФИЯ. (СЭТА). НАТО-нуң кежигүннери күрүнелериң каттышкан ядролуг күштерин тургузарының планнары-биле холбаштыр Совет чазактың АКШ-тың чазаанга нотазын Болгарияның солуннары «НАТО-нуң каттышкан ядролуг күштерин тургузары — бүгү-ниити тайбынга айыыл», «Термоядролуг дайыны болдурбас», «НАТО-нуң хөй национал ядролуг күштери — тайбынга удур айыылдыг сүлчээ» деп улуг эгелер-биле бирги арынарынга парлап үндүрген.

НАТО-нуң хөй талалыг ядролуг күштерин тургузарының планының авторларының чажырып турган айыылдыг бодалдарын Совет чазактың нотазы идереткен деп «Отчествен фронт» солун айыткан.

Совет чазактың нотазы — бүгү делегейге аажок улуг ужур-дузалыг документ болур. Ол нота болза Совет Эвилелиниң чайгылыш чокка чорудуп турар тайбынга ынакшылдыг политиказының, бүгү социалистиг лагерьниң болгаш тайбынга ынакшылдыг бүгү күштерниң изии-биле деткип турары политиканың чаа илергейлээшкини болур. Болгар улус нотада бижээн үнелээшкинге бүрүнүбиле каттыжып, совет саналды шуптузун деткип турар дээрзин ол солун айтып турар.

Делегей байдалын экижидерин чедип ап шыдаар кара чангыс орукту — угаазылалдың болгаш тайбыңныр оруун Совет чазак бодунуң нотазыбиле улустарга айыткан деп, «Земеделско знаме» солун демдеглээн.

Венесуэла — демиселде

Карааның шили кандай улуг, турамзык хүлүмзүрүглүг шардагар семис кижиниң чуруу америк солуннарның арынныларындан үр үеде дүшпээн. Америк журналдар мактаглыг чүүлдерин аваа турасхаадып, АКШ-тың күрүне болгаш политика талазыбиле ажылдакчылары чугааларынга ону алдаржыдып-даа тургулаан. Ол кижиге хамаарыштыр президент Джон Кеннеди мынча деп чугаалаан: «Латин Америкадан сонуургап-ла турар үүлдеривис силерде бар-дыр... Маңаа силерден артык күзенчиг аалчыны кайын тывар боор».

Америк пропаганданың шак ол аажок мактап турган кижизи Венесуэланың президентизи Ромуло Бетанкур болган. АКШ-ка болгаш Төп Американың чамдык чурттарынга оон чоокта чаа чоруп тургулааны ол чүвен иргин. Ады-сураа национал эргеажыктарны бүжартадып, садарының демдээ, АКШ-тың империалистиг монополияларының мурнунга чыыпыланнаарының ыядынчыг чижээ болу берген Ромуло Бетанкур дээрге шынап-ла бодунуң хайыраатыларының мактанын черле чедип алганы чугаажок.

1958 чылдың январьда Венесуэланың тура халышкан чону диктатор Перес Хименести болгаш оон бөлүүн — АКШ-тың монополяларының чалчаларын үндүр ойладыпкан. Чепсегленген чоннуң тиилелгези хосталгаже болган хамаарышпас чорукче, демократияже болгаш экономиктиг депшилгеже делгем орукту Венесуэланың мурнунга ажыткан. Ынчалзажок улусчу күштериң эвилелинге кирген улуг буржуазияның төлөөлекчилери политиктиг эрге-чагырганы эжелеп алганынып соон дарый-ла улуска удур ёзу-чурумнуң тергиделиниң уржуктарын дүрген-не чок кылырының дугайын эвес, харын демократтыг күштерге доткар чедирерин болгаш күрүненің социал-экономиктиг тургузуг байдаларын хол дегбейн хевээр арттырарының дугайын бодай бергеннер.

Дерзиилээр, дүрүм чокка, кара-туразында аажылаар ёзу-чурумнуң үр үеде туруп келгенинің түңнелинде чурта тургустунган байдал ол сорулганы күүседиринге идиг берген. Демократтыг партиялар, пролетариаттың организациялары болгаш коммунистиг партия хөй-хөй шылгарааңгай ажылдакчыларын ышкынган. Улусчу массаларның шимчээшкини чамдык чергелиниде ала-чаягаар бүдүш-шынарлыг болган, олигархияның болгаш империалистиг монополияларының тергиделинге удур, демократия, национал хамаарышпас чорук дээш ужам ынайгы демиселдің перспективаларын тодарадып турар билдингир программа ол шимчээшкинге турбаан.

Америк нефть трестилери-биле холбаалыг улуг буржуазияның төлөөлекчилери ону ажыглаан. Оларның чалчазы — Ромуло Бетанкур улус массаларны оожуктурар дээш ажыл чокталыышкынынга удур, түрөңги болгаш бүдүүлүк чорукка удур шиитпирлиг демиселди чарлаарын, аграр реформазын боттандырарын, бүтпес идегеттерден болгаш Хименестің диктаторжу ёзу-чуруму-биле идепкейлиг кады ажылдап турган кижилерден чазак албан черлерин арыглаарын, даштыкы капиталистериң ажыл-чорудулгазын кызыгаарлаарын болгаш национал экономиканың хөгжүлдезинге идиг бээрин аазаан.

Ол боттанмас аазаашкыннарга бүзүрээр кижилер Венесуэлага эвээш эвес тывылган. Оон ужуру болза Венесуэлага Бетанкур өөн үзелдің кижизи кылдыр билдине берген турганыда болур. 30 чылдар мурнунда чамдык үеде ол Косто-Риканың коммунистиг партиязынга бөзин бактаан, а сөөлүнде антиимпериалистиг шимчээшкинге киржип турганы билдингир болгай. Бежен чылдарның ортан үезинде ол «Венесуэла — политика болгаш нефть» деп номну бижээн. Венесуэлада америк нефть монополияларының үптекчи ажыл-чорудулгазын ол номунга Бетанкур сойгалап бижээн. Чогум-на харын оон ужурунда Бетанкурнуң программазынга венесуэлдер шынзыга бергенер. Ынчангаш олар аажок мегелеттиргеннер. Принцип чок политикчи болгаш авыястыг амытан — Бетанкур бодунуң хуузунда кара сагыштыг сорулгаларын чедип алыр дээш, улустуң эрге-ажыктарын садып хораларының оруунга каш удаа кирип келген. Үжен чылдарда ол партия талазы-биле бодунуң эштерин садып, кады чурттап, аштаныр-чемненип чораан өөрүнүң мурнунга өскерилген. Ынчангаш чогум-на ол душта эрге-чагыргага киргеш, Бетанкур боданмайндаа бодунуң чонунга согуушкунну таварыштырып, бодунуң аазаашкыннарын шуут «уткан». Соңгу америк капиталдың Венесуэланың экономиказынче ханылап киреринге ол үүлбүрү идигни берген. Америк нефть компанияларынга чаа концессияларны тывыскылаан, ужар үүл болгаш судно компанияларын америк капиталистериң контролюнга киирип берген. Америк империалистер чиик улетпүриң чамдык бүдүрүлгелерин база холгаарлай берген.

Амгы үеде Венесуэлада даштыкы капитал салыышкыннарының ниити түңү 7 миллиард доллар ажып турар. Америк нефть компаниялары нефть тывыжының 70 хуузун контрольдап турар (оон чылда ниити тывыжы 151 миллион тонна). «Юнайтед Стейтс стил» болгаш «Бетлихем стил корпорейшн» компаниялар демир рудазының тывыжын контрольдаан. Бодунуң демир рудалыг черлерин ажыглаттырганындан национал саңның ап турар орулгазы тонна руда бүрүзүнге-ле сал үүлүүр бижек бистериниң өртек-үнези хире болуп турар» деп, Венесуэланың даг үлетпүрүнүң ажылдакчызы чораан Малаве Мата демдеглээн. Венесуэланың экономиказының барык бүгү адырларын АКШ-тың 300 компаниялары контрольдап турар. Латин Американың өске бүгү 19 чурттарын катай алырга безин, ол чурттардан ап турарындан хөй ажык-кончаалары ол компаниялар Венесуэладан үндүр соруп ап турар. Венесуэл экономикада салдынган доллар бүрүзү америк кончаачыларга 35 — 40 цент арыг орулганы берип турар. Чыл бүрү венесуэл кижи бүрүзүнден 300 доллар үндүттү хавырып ап турар. Кандыг-бир чурттуң чону бодунуң кулдандырыкчыларынга ындыг човуланныг ғар үндүттү төлөп турган таварылга төөгүге турбаан.

Үптекчи политиканың түңнелдери дораан-на илереп келген. Амгы үеде чурттакчы чону 7 миллион кижи болуп турар Венесуэлада ажыл чоктарның саны 600 муң кижи ашкан. Парлалга медээлерин ёзугаар алырга, ол санга 80 муң кижи немежип турар. «Амгы үеде Венесуэлада халаптыг байдал: чүс-чүс муң кижилер ажыл чок, чүс-чүс муң кижилер чер чок, чүс-чүс муң уруглар школаларга барбайын турар, чүс-чүс муң бижикбилиг чок, чурттаар оран-суур чок, аштангы-түреңги, улуг-хуузун ышкынган эр болгаш херээжен кижилер аъш-чем дилеп, чуртта тояан чоруп турар» деп, Республиканчы-демократтыг эвилел партияның удуртукчуларының бирээзи Фабрисио Охеда медеглээн.

Бетанкуриң чазаа чуртта шеригполицейжи ёзу-чурумну тургускан. Ажыл соксаткан ажылчыннарга болгаш студентилерге удур, удурланыышкынның тайбың чыскаалдарынга удур полицияның чепсектиг отрядтарын болгаш шериг кезектерин чазак октап турар. Сөөлгү үш чылда венесуэл улус конституция магадылалдарын күш чок болдурган байдалдарга, тодаргайлаарга херек кырында бүзээлеттирген байдалдарга 650 хүннер чурттаан. Бүгү-ле оппозициг солуннарны болгаш радиостанцияларны хаггаан. Национал хуралдың дыка хөй депутаттарын Бетанкурнуң чазааның улуска удур политиказынга чөпшээрешпейн турар дээш депутат эргелерин казып, шиитклил, кара бажыңнаан. Сөөлгү чылдарда 800 патриоттарны араатанзыг ёзу-биле өлүрген болгаш хилинчектээн, 3000 чыгам патриоттарны балыглаан. 19 муң ажыг кижини тудуп хоруглаан болгаш албадал лагерьлеринче, кара бажыңнарже киир октагылаан.

1958 чылда диктатор Хименести үндүр ойлатканының соонда Венесуэланың буржуаз кол партияларының — Демократтыг хөделишкин партияның, Республиканчы-демократтыг эвилелдин, КОПЕЙ дээр демократтыг партияның — аразында конституциячы корум-чурумну камгалаар ужурлуг турган национал чангыс эптің чазаан тургузар дугайында дугуржулга чедип алдыңган. Ынчалзажок Бетанкурнуң чазааның төлевилеттинген принциптерин деткиринден былдаан чоруу чазак эвилелиниң буурап дүжеринге чедирген. 1960 чылдың чайынында Республиканчы-демократтыг эвилел партия чазак эвилелинден үнген. Удатаанда Ромуло Бетанкур баштаан Демократтыг хөделишкин партияга база чарлыышкын болган. Элээн улуг бөлүк болза, чазактың ажыл-чорудулгазын буруу шапкаш, «Чөөн үзелдиглериң революсчу шимчээшкин» партиязын тургускан. Ол партия бодунуң кол сорулгазы кылдыр империалистиг тергиделге удур, национал хамаарышпас чорук, демократия болгаш социализм дээш демиселди чорударын программазында демдеглеп алган. Чазак эвилелиниң бүстүп дүшкениниң түңнелинде Бетанкурнуң чазаа ам венесуэл улустуң бүгү кезектериниң деткимчезин чидирген. Национал конгрессте Бетанкурнуң болгаш оон чазааның талалакчыларының саны ам шуут-ла эвээш нуруу болуп турар.

Хостуг эрге-шөлээ болгаш демократия чедип алыр дээш чоннуң чүткүлдерин дерзиилээшкиннер, шаажылаар чоруктар сып шыдавзан. Бетанкурнуң диктаторжу ёзу-чурумунга удур улус массаларның күүлүг шимчээшкини амгы үеде чуртта улам-на өзүп турар. Ажылчы чоннарның ажыл соксадыышкыннары улам-на шудургу болгаш дайынчы бүдүштүг болуп бар чыдар. Студентилер, тараачын массалар, оон туржук бетанкуржу ёзу-чурумнуң чөленгиштериниң бирээзи — армия демиселче улам-на идепкейлиг киржип эгелээн. Эрткен чылдың майда болгаш июньда Пуэрто-Кабельога болгаш шериг-далай баззазы Карупаногa шериг далайжылларның хамааты чонга детки тирген тура халыышкыннары болган. Далайжылларның ол ийи тура халыышкыннарын Бетанкур база ханга борап баскан. Тура халыышкыннарның дыка хөй киржикчилерин адып өлүргүлээн болгаш кара бажыңнаан. Ынчаарга тура халышканнарның чамдык бөлүктери оларның тура халыышкыннарын базары-биле чоруткан шериг каттыжыышкыннарының демир дээрбээн чаза булгап үнгеш, дагларже дезип үнер аргалыг болган.

Амгы үеде Сулиа, Фалькон, Мерида, Португеса, Сукре, Лара штаттарда партизан демиселиниң чалбыыжы хыптыгын турар. Америк инструкторлар удуртқан шериг кезектерин партизан отрядтарына удур чазак чорудуп турар. Партизан отрядтары дидим, угаангыр хөделбишаан, чазак шериглериге удур Венесуэланың найысылалының шуут чоогунда тулчуушкуннарны чорудуп турар апарган. Чижээ, найысылал Каракастан чүгле он километрде турар Атильо дээр хоорайжыгашты партизаннар чоокта чаа эжелеп алгаш, чамдык үеде боттарының холунга тудуп турганнар. Тулчуушкуннар чамдыкта Каракастың бодунга-даа, Маракайбога болгаш чурттуң өске-даа хоорайларынга болгулап турар. Чепсектиг патриотчулар, чоокта чаа тургустунган национал хосталга фронтузунуң дайынчылары электростанцияларны, нефть дамчыдылгаларын болгаш америк компанияларыны болуп турар өске-даа тудугларны чаза тепсип турарлар.

Февральда «Ансоатеги» дээр садыг кораблин эжелеп алган элээн каш дидимнериң маадырлыг чоруу делегейге чангыланып үнген. Олар боттарының маадырлыг чоруу-биле Венесуэлада болуушкуннарже делегейниң хөй-ниитизинин кичээнгейин хаара туткан. «Ансоатеги» дугайын, АКШ-тың империалистиг монополияларының эзлел чери болу берген Венесуэланың дугайын делегейниң бүгү солуннары бижин турган.

Венесуэла дугайында: «Бо дээрге кандыг-даа үеде чаза теп үнүп болгу дег хайныгып чыдар вулкан-дыр» деп чугаалажып турар. Ол дугайын Вашингтонда эки билир. Чогум-на харын оон ужурунда америк парлалга венесуэл улустуң өлүрүкчү дайзыны Ромуло Бетанкурну аажок мактап турганы ол, Чонга удур Венесуэланың чазаанга деткимче көргүзеринге АКШ-тың белен чоруунуң дугайын президент Кеннеди кады кылган дыңнадытта медеглээн. Ынчаарга АКШ-тың президентизи ындыг аазаашкынны бербишаан, ам Латин Американың чурттарында тургустунуп кел чыдар байдалды барымдаалап көрбейн турар хире. Дерзии хөделишкиннер эрткен үеде ышкаш ындыг ажыкты ам берип шыдавастаан болдур ийин. Америк империализм Кубаның улузунуң хосталгаже, социализмче угланган оруун дуглап шыдаар шинек чок болган. Амгы үеде Венесуэлада-даа, Латин Американың өскедаа чурттарында патриотчу, демократтыг күштериң болуп турар калбак каттыжыышкыны — америк империализмге удур, хостуг эрге-шөлээ болгаш национал хамаарышпас чорук дээш демиселге чедиишкиниг болурунуң идегелдиг магадылалы олдур.

В. БОРИСОВ.

Шуурган үндүрер сен

КИНО

АКШ-тың «Юнайтед Артисте» киностудиязы «Шуурган үндүрер сен» деп кинону үндүрген.

Кинода болуушкун Американың Теннесси деп штадында болуп турар. Дарвиниң өөредиин суртаалдап турганы дээш школада биология башкызы Бертрам Кейсти тудуп бажыңнаптар. Оон судунга элээн сураглыг ийи америк юристер кээп ужуражыр. Олар ийилээ болчукчулар. Шагдан тура кады ажылдап келзе-даа, оларның бирээзи Метью Брейд — аныяк башкының кол буруудадыкчызы, а Генри Драммонд — болчукчузу апаар.

Метью Брейд — Дарвиниң өөредиин көөр хөөн чок, капиталистиг делегейниң идеязының ынаныштыг даянгыызы. Оон талазында — суд, оон талазында — шажынчылар, оон талазында — хоойлу.

Генри Драммонд — шын өөрединиң талалакчызы, оон болчукчузу. Суд залында олурарларның хөй кезиинге болгаш аныяк башкыны буруудаткан хоойлуга ол удур. Оон болчуп турары аныяк башкы баштайгы үезинде бала-ла чайгылып, хууда амыдыралының эрге-ажыкына алзып турар. Ынчалзажок ол чоорту чайгылып турганын каап, бодунуң үзел-бодалынга шынчы болуп артып каар. Шажынчылардың бужар чыыжы оон үзел-бодалын өскертип, ону дискек кырынга олуртуп шыдаваан.

Матью Грейд бар-ла шаа-биле кызып, Дарвиниң күчүлүг өөрединиң нештерединчизин буруудадыр деп бодаан. Оон үндезин чок хоозун чулчуруушкунундан чү-даа бүтпээн. Аңаа суд-даа, хоойлу-даа, шажынчыларның бужар чыыжы-даа дузалап шыдаваан.

Суд болчукчу Драммондунуң чалап эккелгени херечилерни дыңнаваан, оларны дыңнаарындан ойталаан. Чүге дээрге эртемге удур чыылган чыыштың — судчугаштың өлүмү ында дээрзин ол билген.

Болчукчу Драммондунуң удурланыкчылары хөй-даа болза, шын дээш демисежип, Дарвиниң күчүлүг өөрединиң нештерединчилериниң өзүлүг талалакчызы болуп, шажынчыларга, шын эртемниң удурланыкчыларынга Ортаакы вектиң дүмбей шаажызын XX векте катаптаарын болдурбаан. Ол бужар судчугаштың организакчылары хөй-ниитинин, бурунгаар депшилгелиг кижи төрелгетеннің үнүнден корткаш, шиитклели штрафка солуп каар.

Суд залында олурганнарның аразындан Бертрам Кейстиң өөреникчидери — Американың аныяк хамаатылары — чурттуң келир үедеги башкызы-биле чангыс эп-сеткилди илередип турары база өөрүнчүг.

Болчукчу Генри Драммондунуң ролюнда бистиң көрүкчүлеривиске таныш, сураглыг актёр Спансер Греси ойнап турар. «Ам силер Дарвиниң өөредиин школаларга хоруп тур силер, оон дээди өөредилге чергелериге хоруурун орландажыр силер, оон мырыйай, эртемни шуут хоруур дээр силер, оон чүү-даа болбас, чон бодунуң оруун силерге баштатпас, болу тып алыр» — деп, эртемниң кижи төрелгетеннің бурунгаар базымынга шаптык болган удурланыкчыларынга удур болчукчунуң бо сөстери — быжырымчалыг болгаш дорт.

К. ЧАМАЕВ.

Редактор Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

КИНОТЕАТРЛАРГА

АПРЕЛЬ 13-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Эрес-омак оол»** 9.40, 11.40, **«Симлеге ынакшыл»** (2-ги сериязы) 1.10, 2.55, 4.40, 6.25, 8.10, 10 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Джунгли хайныгып тур»** 11.15, 3.15, **«Соңгу ие»** 5.15, **«Парижтиң бурган иезиниң дуганы»** (делгем экранныг, 2-ги сериязы) 7.15 **«Ынаныштың күзү»** **«Соңгу ие»** 9.15 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **Мультипликациялар** 10, **«Штепсель Тарапуньканы кадайландырып тур»** 11.15, 1.15, **«Сени дилеп тур мен»** 3.15, **«Любовь Яровая»** (1-ги сериязы) 3.15, 7.15, **«Балтика сээң-биле»**, **«Сибирьге»**, **«Сени дилеп тур мен»** 9.15 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: **«Өлүмүн чанында** (делгем экранныг) 2.30, 4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

Лотерея билеттерин садып алыңар!

1963 чылда акша-бараан лотереязының ийиги үндүрүлгезинің талазы-биле ойнаашкыннарның тиражы 1963 чылдың апрель 28-те Ленинград хоорайга болур.

50 разрядтарның аайы-биле 7.500.000 рубль түнүг 4.000.000 ойнаашкыннар тиражка таваржыр, оон иштинде «Москвич» деп автомашиналар 50, «Планета» деп мотоциклдер 350, пианинолар 400, дааранып машиналар 3900, соодукчулар 3700, хеп чуур машиналар 2150, фабрикага кылган 4.000 хевистер болгаш өске-даа үнелиг бараанар бар.

Лотерея билеттерин ажаалга кассаларындан, магазиннерден, харылзааның бүдүрүлгелериниден, солун садыглаар киоскилерден, кино театрлардан, театрлардан, вокзалдарның болгаш аэропорттуң кассаларындан садып ап болур.

Лотерея билеттерин садып алырын утпаңар!

АЖААЛГА КАССАЛАРЫНЫҢ ЭРГЕЛЕРИ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң орлакчызының 35-24, пропаганда киллизинин 23—54, харыысалгалыг секретарының 23-35, көлөө ажыл-агый киллизинин 25-38, партийжи амыдырал киллизинин 37-13, иштики информация киллизинин 20-60, чагаа болгаш совет тургузуг киллистериниң 21-27, үлетпүр болгаш транспорт базакультура амыдырал киллистериниң 22-64, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 21-47, харыысалгалыг дежурныйның 23-54. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТС—00127. Чагыг № 129. Культура министерствозунуң типографиязы